Lamb. e. 635. 1

AUDOMARI TALÆI RHETORICA

E

P. RAMI. REGII PROFESSORIS,

PRÆLECTIONIBUS OBSERVATA.

Cui præfixa est epistola, quæ lectorem de omnibus utriusque viri scriptis propediem edendis commonefacit.

CANTABRIGIÆ:
Ex Academiæ celeberrimæ typographeo. 1585.

AUDOMARI TALÆI RHETORICA

E

PRÆLECTIONIBUS PROFESSORIS,

OBSERVATA.

22-169

PET. RAMUS LECTORI S. D.

HAbes, Lector, in duobus libellis Rhetoricam elocutionis & actionis ab *Audomaro Talæo* non tantùm de Rhetorum officinis depromptam, sed ex eloquentium hominum spatiis observatam, & legitimâ imprimis methodo conformatam. Quicquid enim Aristotelis vel Isocratis arculæ, quicquid Ciceronis vel Quintiliani μυροθήκια de hac arte complectuntur, id totum hîc copiosè & integrè propositum est. Hîc insignibus poëtarum & oratorum exemplis, id est, usu ipsius eloquentiæ magistro, demonstratum & illustratum, quæ sit in tropis gratia, quæ deliciæ sint in figuris verborum, qui in figuris sententiarum nervi ac tori, quæ vis in voce, quæ Suadæ medulla sit in gestu totâque actione; corpúsque artis universum partibus ac membris aptissimè compositum atq; collocatum. Denique vivam quandam eloquentiæ imaginem Apelles hîc noster tibi repræsentare voluit, quò facilius præstantium in dicendo hominum rhetoricas virtutes & intelligeres, & intellectas imitando & commentando tibi comparares. Quâ laude grammatica omnium artium apud omnes scholas, de quibus quicquam nosse potui, cumulatissima est, paucis præceptis, exercitatione frequenti & assiduâ grammaticos innumerabiles informando; rhetorica, si ità doceretur, si ità exerceretur, oratores tam multos exhiberet, quàm multos grammaticos grammatica quotidie nobis exhibet.

Si quid autem rhetoricum in ipsa rhetorica prætermissum putabis, rhetoricæ in Ciceronem & Quintilianum scholæ tibi satisfacient.

VALE.

ANDREAS WECHELUS LECTORI S. D.

EGO ut omni officio P. Ramum dum viveret prosequi semper studui, ità beatam mortui memoriam omni pietatis observantiâ, quæ optimo viro tribui debet, dignissimam esse statuo. Nam & singularis morum probitas, innocentia, publicæ utilitatis studium, cæteræq; eximiæ virtutes vivo illi bonorum amorem meritò conciliárunt: & indignus nefariæ cædis illatæ casus, superstitibus desiderium ingens cum mœrore accendit. Verùm hæc mihi propria causa tanti in hominem amoris, præter commemoratas illas omnibus communes extat, & ad extremum usq; spiritum extabit, quòd suas lucubrationes nostris typis excudi voluit, atq; in eo semper animi proposito, ex quo semel me sibi typographum ascivit, quantum quidem temporum ratio ferre visa est, perseveravit: ut quoscunq; ille libros velut liberos quosdam procreabat, ad eos edendos meam operam, fidem ac diligentiam tanquam obstetricis munus obire juberet. In quo cùm mihi non vulgarem honorem haberi perspicerem, nullis laboribus, nullis sumptibus (qui neque pauci, neque modici faciendi fuerunt) parcendum esse duxi, quin quantâ ille curâ ac studio omnia scribebat, tantâ per me industriâ in lucem tersissimis typis emitterentur. Quod dum sedulò feci, sæpe fuit ille mihi adeundus, & rogandus; sæpe fuit quod inchoaveram communicandum, ut omnia rectè curarentur, ea potissimùm, in quibus à communi reliquorum more discedebat: deniq; editum fœtum sæpe (quod Atticis obstetricibus solenne fuit) ferens, ἀμφιδρόμια περιδρέχειν coactus sum. Quem laborem cùm totos quindecim annos continenter exantlaverim, quàm magni sumptus mihi fuerint faciendi, quanta solicitu-

ſolicitudo animum meum fatigaverit, omnibus æquis rerum hujuſmodi æſtimatoribus facilè conſtare arbitror: cùm præſertim poſt emiſſam aliquam editionem, alia à ſuperiore multis ſæpe locis immutata ſtatim ſufficienda eſſet. Solebat enim vir ille manum ſuis ſcriptis jam editis ſubindè admovere, quæ, nonnulla addens, aut adimens, aut etiam ordinem mutans, recudebat, ac quaſi nova faciebat. Quam rem cùm illi plerique vitio verterent, qui conſtantiæ gloriolam venantur, ut ab iis quæ ſemel ſenſerunt aut dixerunt nunquam diſcedant; ille contrà nuſquam ſibi quieſcendum exiſtimabat, quin limatiora prioribus poſteriora dare conaretur, ut interim jam confecto in præſens labore adoleſcentium ſtudia juvarentur. Nec dubitandum eſt, quin toties lambendo fœtu hoc conaretur, ut id unus præſtaret, quod multi ſcriptores variis ſibi invicem ſeculis ſuccedentes, perficere ſtuduerunt. Quorum poſtremos videmus multa ſuperiorum ſcriptis obſervatis addidiſſe, detraxiſſe, mutâſſe, emendâſſe. Quæ cùm ità ſint, ut diligentiam quam potui maximam vivo integerrimo viro præſtiti, ſic quoque illi hodie ſuperſtes (cui in morte oppetenda cum multis aliis perfidioſè oppreſſis penè ſocius fui, è furentis plebis faucibus ope divinâ ereptus) mortuo operam ſedulam pro virili navare conſtitui. Itaq; cùm poſt ejus obitum viderem illius ſcripta à nonnullis doctis viris in pretio haberi cœpta, conquiri, quoſdam etiam typographos ad ea excudenda accingi, ac non neminem eſſe qui jam manum operi admoverit, (nempe quia

Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit)

cœpi egomet cogitare rem meam in hoc negotio præcipuè agi, graviſſimámque cauſam me habere arbitratus ſum, cur alios falcem in meam meſſem immittere prohiberem. Neque enim mihi tam diuturnæ poſſeſſionis interverſionem ferendam eſſe exiſtimavi, quin illius retinendæ interdicto agerem, eámque velut le-

ge vindiciarum recuperarem. Quâ sanè causâ etiamsi solâ moveri me significarem, nihil absurdum (credo) facere viderer, si quis typographicarum legum rationem habeat. Verùm hac in re officii mei potissimam & primam rationem habui, ut & mortui existimationi, & studiosorum utilitati consulam. Quod me præ cæteris præstare posse profiteri non dubito, qui penè illi assidens, quæ postremo tempore, ac propè sub mortem parturiebat, animadvertere potui: atque adeò nunc efficere possum, nè pridiana pro recentibus, id est, majori studio elaboratis & accuratiùs politis, juventuti obtrudantur: sed magìs ut quæ διευτέρων φροντίδων sunt (imò ὑστάτων potiùs, atque ἐπὶ σοφωτάτων) summâ fide atque curâ studiosis offerantur. Quam ad rem rectè perficiendam, non defuturos mihi optimi viri amantissimos homines confido, Petrum Bergeronium imprimis, Losellum, Arnaldum Ossatum, Joannem Pœtevinum, nonnullósque alios, quos acerrimo judicio præditos esse scio, ut (quemadmodum de matre sua perita obstetrice apud Platonem loquitur Socrates) alienos fœtus à genuinis, vitales ab imbecillis discernant. Horum ego operâ, consilio & autoritate, P. Rami τόκους γονιμωτάτους (neque enim ullos ἀγόνους vel ἀνεμιδίους edidit) postremos nimirum, &, cùm judicio maximè ob longum docendi usum confirmato valebat, natos, in maximam studiosorum utilitatem emissurum me recipio. Hujus rei documentum ac specimen jam vobis præbui in Grammatica Latina, à nobis anno 1572 excusa: quam qui conferre cum ea volet, quæ Basileæ aliquot antè annis edita fuerat, facilè intelliget, quemadmodum vir ille seipsum quotidie superare contenderet. Eodem anno Dialecticam recognitam, & velut supremâ manu elaboratam dedimus. Quin & Talæi Rhetoricam eâdem curâ & fide emendatam tunc emisimus. Nam quod ipse autor, si per longiorem vitam licuisset, facturus erat, putavit P. Ramus

 pro

pro summa studiorum & voluntatum conjunctione, in qua simul vixerant, sibi præstandum esse. Has tres sermocinales (quas vocant) artes, paulò ante immanem illam lanienam dedimus, nunc à Rhetorica rursum edenda initium facimus. Sunt etiam alia nonnulla quæ apud autorem latebant, quæ docti viri, ex manibus sicariorum quibus potuerunt rationibus extorta, nobis communicare decreverunt, præsertim in aliquas Ciceronis orationes. Quæ omnia primo quoque tempore, optimâ ordine & commodissimâ formâ digesta efficiemus, ut ad eloquentiæ & philosophiæ conjungendæ promovendæq; studia prodeant. Hæc dum paramus, tum studiosos rogamus, ut istis interim fruantur; tum verò reliquos typographos monemus, nè, dum intempestivâ diligentiâ alienæ industriæ nocere student, communi ipsorum studiosorum utilitati officiant: imò nè committant, ut sibi ipsi obsint, dum infectum esse frustrà optabunt, quod præproperâ festinatione factum fuerit. Potiùs quieti expectent, dum ea proferantur, quæ in posterum omnibus ex æquo amplissimum sint fructum allatura. VALETE.

Francofurti, III Cal. Mart. 1575.

The ownr of this book if ye wold know my
name in letters tow I shal you show within a wery
short taime the first is I booth just and right the
nixt is Cin all ens sisyht spell me thes letters
coming by & you shall know my name yby and if
in caise ywo sprak a mise lob under meth and
ther it is

Carruthers.

The ounce

1 Carruthe

AUDOMARI TALÆI RHETORICÆ LIBER I.

De Elocutione.

CAP. I.

Quid Rhetorica, & quid Elocutio.

RHETORICA *est ars bene dicendi.* Cujus virtus prudenter adhibita, mirabiles effectus habet. Ideóque Plato sophistis Græciæ & rhetoribus iratus, hanc ipsam artem ὀψοποιϊκὴν, κομμωτικὴν, κολακικὴν, γοητικὴν, quandam opsonandi, fucandi, adulandi, incantandi peritiam appellat. Platonem quoque secutus Aristoteles, totum rhetoricæ facultatis artificium, in bene morata civitate supervacaneum esse judicat, tantúmq; ob auditoris perversitatem inventum. Deniq; Romani Româ rhetoricam expulerunt, hodiéq; Turcæ Turciâ totâ è liberalibus artibus rhetoricam solam aversantur.

Et quidem nullum est vel condimenti, vel fuci, vel adulationis, vel incantationis genus, quo rudes illi & imperiti auditores (è quibus totæ civitates constant) faciliùs quàm rhetoricis ornamentis ad idoneam sententiam accommodatis capiantur.

Attamen uterq; philosophus è Rhetoricæ artis magisterio laudem affectavit, & istis ipsis convitiis Rhetoricam hominum reginam effecit, sæpéque aliàs ψυχαγωγὸν, flexanimam nominatim appellavit; Romaníque tandem mirifico bene dicendi studio flagrârunt, & Turcæ mansuetiores facti, in Græcia præsertim eloquentiæ parente ac magistrâ, sine dubio flagrabunt.

Partes Rhetoricæ duæ ſunt; Elocutio & Pronuntiatio.

Elocutio eſt exornatio orationis.

Eáque per ſe plurimum poteſt: ut in Curione, qui tametſi cæteris eloquentiæ laudibus maximè nudus eſſet, tamen elocutionis ſplendore, & copiâ, & bonitate quadam expeditâ, & profluente celeritate, orator proximus optimis numeratus eſt.

CAP. II.

Quid tropus, κατάχρησις, ὑπερβολὴ, ἀλληγορία.

Elocutio eſt Tropus aut Figura.

Tropus eſt elocutio, quâ verbum à nativa ſignificatione in aliam immutatur.

Tropus verò Ariſtoteli ab accuratè docendo aliquando videtur alienus; quia velut ambiguitatis & obſcuritatis latebra quædam ſit: ideóque fortaſſe Platonis oratio tropis frequentior, eidem viſa eſt habere redundantiam, fucum, novitatem quandam. Sed aliàs tamen idem tropos collaudat, qui ſignificantes, & grati, & è propinquo ſumpti fuerint.

Et certè tropum neceſſitas genuit, inopiâ coacta & angustiis: poſt autem delectatio jucunditáſque celebravit. Nam, ut veſtis frigoris depellendi causâ reperta eſt primò, poſt adhiberi cœpta eſt ad ornatum etiam corporis & dignitatem: ſic verbi modificatio inſtituta eſt inopiæ causâ, frequentata delectationis. Delectat autem ideò, vel quia ingenii ſpecimen eſt tranſilire ante pedes poſita, vel quòd is qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat, quæ maxima eſt delectatio. Hæc igitur prima ſunt condimenta orationis, primáque fucati medicamenta ruboris & candoris.

Sed tamen verecundus debet eſſe Tropus, ut deductus eſſe in alienum locum, non irruiſſe; atq; ut precario, non vi, veniſſe videatur.

Quòd

Quòd ſi durior vel inæqualior fuerit, κατάχρησις, abuſio dicitur, & ἀκυρολογία Grammaticis dicitur. Sic 4. Æneïd.

Hunc ego ſi potui tantum ſperare *dolorem.*

Sperare pro *timere.* Pro Mar. Gladium vaginâ *vacuum* non vidimus, dixit orator: quod ex Livio nudum diceres.

Audacia autem *tropi, ὑπερβολὴ, Superlatio appellatur.*

Sed cùm troporum ſingulorum ornatus magnus eſt, tum continuatorum & conjunctorum multò maximus: quæ continuatio (ſi lubet) ἀλληγορία, Inverſio nominetur.

Sed in Allegoria tenendum eſt illud, ut, quo ex genere rerum cœperis, eodem deſinas: ſecùs inconſequentia fœdiſſima fuerit, ait Quintilianus.

CAP. III.

De Metonymia cauſæ.

TRoporum *genera duo ſunt.*

Primum eſt Metonymia & Ironia.

Metonymia eſt tropus cauſæ ad effectum, ſubjecti ad adjunctum; vel contrà.

Metonymia cauſæ, eſt Efficientis aut Materiæ.

Efficientis, ut cùm inventor & autor pro ipſis effectis rebus uſurpantur. Æneïd. 1.

Tum Cererem *corruptam undis Cereal'ique arma Expediunt.* —id eſt, *fruges.*

Pro Marc. Quòs amiſimus cives, eos *Martis* vis perculit, non ira victoriæ. *Martis*, id eſt, prælii. Georg. 1.

Aut dulcis muſti Vulcano *decoquit humorem,* id eſt, *igne.*

Terent. Eunuch. Sine *Cerere* & *Libero* friget *Venus,* id eſt,

id est, Sine cibo & vino amor friget. Allegoria hîc est.

Vulcanum pro igne vulgò audivimus. Et, Vario Marte pugnatum, eruditus est sermo. Et, Venerem, quàm coitum dixisse, magis decet. Ità Liberum & Cererem pro vino & pane, licentiùs quàm ut fori severitas ferat, ait Quintilianus lib. 8. cap. 6.

Est præterea *hîc valde usitatum, imò (quia verbum deest) necessarium, scriptores pro scriptis operibus appellare.*

Sic Mart. 14. appellat Livium pro historia à Livio scripta:

Pellibus exiguis artatur Livius *ingens,*
Quem mea non totum bibliotheca capit.

Metonymia materiæ.

Non domus & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deducit corpore febres. Horat.

Hîc æs & aurum pro nummis æneis & aureis usurpantur. 2. Leg. *Æs* & *ferrum* duelli insignia sunt, non fani. Hîc æs & ferrum pro æneis & ferreis armis. Verr. 6. Cùm essent triclinia strata, *argentúmque* expositum in ædibus. Argentum significat hîc argenteam supellectilem.

CAP. IIII.
De Metonymia effecti.

Metonymia effecti est, cùm ex effectis efficiens significatur.

Agr. 2. Nolo suspensam & incertam plebem Romanam *obscurâ* spe, & *cæcâ* expectatione pendere. Spes *obscura* dicitur, quia reddit incertos sperantes: & expectatio *cæca*, quia cæcos & ignaros expectantes reddit.

Horat. lib. 1. Od. 4.

Pallida *mors æquo pulsat pede pauperum tabernas*
Regúmque turres, ô beate Sesti.

Pallidum propriè dicitur, quod pallescit: sed in hoc exemplo *pallida mors* dicitur, quæ pallidum mortuum efficit. Item Æneid. 6. Pallen-

Pallentéſque *habitant morbi*, triſtiſque *ſenectus*.

Sic orator *præcipitem* iram, *hilarem* adoleſcentiam, *ſegne* otium dixit, ait ibidem Quintilianus. Imò verò hinc & oratorum, & poëtarum plurima epitheta ſunt.

CAP. V.

De Metonymia ſubjecti.

Metonymia ſubjecti eſt, cùm nomen proprium rei ſubjectæ ad ſignificandam rem adjunctam traducitur.

Ut, cùm ponitur continens pro re contenta.

Eſt verò Metonymia hæc longè frequentiſſima, cùm locus pro ipſis incolis uſurpatur. Æneid. 2.

Invadunt urbem *ſomno vinóque ſepultam.*

Catul. 3. *Urbs* pulcherrima, florentiſſima, potentiſſima. In Piſ. Quòd in me *carcerem* effudiſtis, .i. qui in vinculis & carcere erant, vel digni carcere. Pro Pomp. Teſtis eſt *Italia*, quam ille ipſe victor L. Sylla hujus virtute & conſilio confeſſus eſt fuiſſe liberatam. Teſtis eſt *Sicilia*, quam multis undique vinctam periculis, non terrore belli, ſed celeritate conſilii explicavit. Teſtis eſt *Gallia*, per quam legionibus noſtris in Hiſpaniam iter Gallorum internecione patefactum eſt. Teſtis eſt *Hiſpania*, quæ ſæpiſſime plurimos hoſtes ab hoc ſuperatos proſtratóſque conſpexit. Hic Cicero Italiam, Siciliam, Galliam, Hiſpaniam poſuit pro Italis, Siculis, Gallis, Hiſpanis.

Aliter etiam locus ad res locatas traducitur.

1. de Orat. Agè verò, nè ſemper *fórum, ſubſellia, roſtra, curiámque* mediteris, id eſt, actiones Rhetoricas in foro, in ſubſelliis, in roſtris, in curia: quæ allegoria eſt: ut rurſus ibidem. Quod quidem ſi erit à vobis impetratum, magnam habebo, Craſſe, huic palæſtræ & *Tuſculano* tuo gratiam, & longè *Academiæ* illi ac *Lyceo* tuum hoc ſuburbanum gymnaſium anteponam. Hic enim per Academiam, Lyceum, Tuſculanum, intelligimus doctrinam celebratam

lebratam *in Academia* à Platone, *in Lyceo* ab Ariſtotele, *in Tuſculano* à Cicerone.

Ex hoc genere etiam eſt illud, cùm ex poſſeſſore poſſeſſa res intelligitur.

Æneïd. 1. Jam proximus ardet *Ucalegon*, id eſt, Ucalegonis domus. In proſa longè frequentiſſimum eſt. Horat. Apud *me* eſt, id eſt, *domi meæ*: Cicero; Ego cùm triduo cum Pompeio & apud *Pompeium* fuiſſem. Idem; Malo tecum apud *te* ambulare, id eſt, *domi tuæ*. Sic dicimus *hominem* devorari, cujus *patrimonium* devoratur, ait Quintilianus. Et ſic Terent. Heaût. Quid te futurum cenſes, *quem* tot aſſiduè exedent?

Sic ab Annibale cæſa apud Cannas ſexaginta millia Romanorum dicimus, qui ab exercitu, cujus dux erat Annibal, cæſa ſunt.

Sic *litigantium clientum advocati perſonas ſuas pro clientum perſonis uſurpant.*

Pro Cæcinn. Reſtituiſſe *te* dixti: nego *me* edicto prætoris reſtitutum eſſe. Sic Cicero Piſonem advocatum partis adverſæ alloquitur, tanquam Eubutius id diceret Cæcinnæ.

CAP. VI.

De Metonymia adjuncti.

METonymia adjuncti eſt, cùm ex adjunctis res ſubjectæ ſignificantur.

Sic nomina virtutum ipſarum pro bonis viris, & vitiorum pro malis, & multarum aliarum rerum pro perſonis, quibus adjunctæ ſunt, uſurpantur.

Ver. 1. Quas res *luxuries* in flagitiis, *crudelitas* in ſuppliciis, *avaritia* in rapinis, *ſuperbia* in contumeliis efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe, hoc uno prætore, per triennium pertuliſſe. *Luxuries* pro *luxurioſo* ponitur, *crudelitas* pro *crudeli*, *avaritia* pro *avaro*, *ſuperbia* pro *ſuperbo*:

ſuperbo: & continuatio quatuor Metonymiarum Allegoriam facit.

Sic ſignum pro re ſignificata ponitur.

Ut *pubes* pro *juventute*. Pro Mil. Cui omnem Italiæ *pubem, &c.*

Sic adjunctum temporis pro *ſubjectis.*

O *tempora*! ô *mores*! pro perditis temporum, & malè moratis civibus; Catilin. 1.

Aſpera tum poſitis miteſcent ſecula *bellis*. Æneid. 1.

Ex hoc genere Metonymiæ ſunt illa Ciceronis Hyperbolica: O *ſcelus*! ô *labes*,! ô *audaciam* incredibilem! & ſimilia.

Locus ille in Piſonem, inſignem quæſtionem ex intelligentia Metonymiæ hujus exprimit: Non ulla tibi, inquit, invidia nocuit, ſed verſus tui. Nimis magna pœna, te conſule, conſtituta eſt poëtæ, ſive malo ſive libero. Scripſiſti enim verſus; Cedant *arma togæ*. Quid tum? Hæc res tibi fluctus illos excitavit. At hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio, quod, te conſule, in ſepulchro reipub. inciſum eſt, VELITIS, JUBEATIS, ut, non quòd M. Cicero verſum fecerit, ſed quòd vindicârit. Veruntamen quoniam te non Ariſtarchum, ſed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum verſum, ſed poëtam armis perſequare, ſcire cupio quid tandem iſto in verſu reprehendas; Cedant *arma togæ*. Tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. Quid nunc te, aſine, literas doceam? non opus eſt verbis, ſed fuſtibus. Non dixi hanc togam, quâ ſum amictus, nec arma, ſcutum & gladium hujus imperatoris: ſed quod pacis eſt inſigne & otii, toga; contrà autem arma, tumultûs atque belli: more poëtarum locutus, hoc intelligi volui, bellum ac tumultum paci atque otio conceſſurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poëta, probabit genus ipſum & agnoſcet: neque te nihil ſapere mirabitur. Pro Mar. uterque tropus cum propriis verbis adjungitur. Sempérque mea conſilia pacis & *togæ* ſocia, non belli atque *armorum* fuerunt.

Ali-

Aliquando in uno verbo Metonymia duplex est.

Pro Marcello; Victoriæ *ferocitatem* extimescere: pro ferocem victoriam, modus est quartus; & ferocem victoriam, quæ faciat victorem ferocem, secundus modus est.

Ergò hæc Metonymiæ ubertas est tam latis in causarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum campo finibus propagata.

CAP. VII.
De Ironia.

Ironia est tropus à contrario ad contrarium.

Εἴρων cavillator, simulator, dissimulator, illusor, irrisor: sic εἰρωνία simulatio, dissimulatio, dissimulantia, illusio, irrisio dicitur. Hoc proprium est in hoc tropo nomen.

Valet autem tropus hic cùm ad cætera omnia, tum imprimis ad jocandum: in eóque genere Socratem, Cicero autor est 2. Orat. lepôre & humanitate cæteris præstitisse: unde & ipse εἴρων appellatus est, quòd se imperitum fingeret, admirator aliorum tanquam sapientum.

Percipitur autem *Ironia, vel rei, vel pronuntiationis, vel utriusque dissensione. Nam si altera, vel utraque dissentit à verbis, apparet vocì mentem esse contrariam.*

Genera Ironiæ (si qua sint) dissentaneis dividuntur.

Ironiæ libertas magna est in his formulis. Terent. Eunuch. Heus *bone* vir, curâsti *probè*. Centurioni à pugna absentiam excusanti, quòd in castris custodiæ causâ remansisset, Non amo (dixit Africanus) nimiùm *diligentes*. Sic cùm Lamia deformis interpellaret odiosè, Audiamus (inquit Crassus) *pulchellum* puerum. Cùm esset arrisum, Non potui mihi (inquit Lamia) formam ipse fingere, ingenium potui. Tum hic, Audiamus (inquit Crassus)

Crassus) *disertum.* Multò etiam arrisum est vehementius.

Generis hujus est illa simulatio; *Liberatus sum, respiravi, bene* habet.

Sed εἰρωνεία continuata facit Allegoriam gratiorem. In Clodium; *Integritas* tua te servavit (mihi crede) *pudor* eripuit, vita anteacta servavit. Verr. 3. Dum est unde jus civile discatur, adolescentes ei in disciplinam *traditi: mirum* est hominis ingenium, *mira* prudentia. Æneid. 4.

Egregiam *verò laudem & spolia* ampla *refertis*
Tuque puérque tuus: magnum & memorabile *nomen,*
Una dolo divûm si fœmina victa duorum est.

Hîc & rei & vocis, si oratio bene proferatur, dissensio manifesta est.

Est & Ironia, quæ Παράλειψις, *Præteritio, quibusdam dicitur:*

Ut in his formulis, *prætereo, mitto.* Pro Pomp. Sinite hoc loco, Quirites (sicuti poëtæ solent, qui res Romanas scribunt) *præterire* me nostram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli, non è prælio nuntius, sed ex sermone rumor afferret. Æneid. 8.

Quid memorem *infandas cædes? quid facta tyranni*
Efferat ——— *Et* 10. Æneid.
Quid repetam *exustas Erycino in littore classes?*
Quid tempestatum regem, ventósque furentes
Æoliâ excitos, aut actam nubibus irim?

Pro Clu. *Mitto* illam primam libidinis injuriam, *mitto* nefarias generi nuptias, *mitto* cupiditate matris expulsam matrimonio filiam, &c. *Nihil* de alteris Oppianici nuptiis queror. *Prætereo* quòd eam sibi domum ledémq; delegit, in qua quotidie superioris viri mortis indicia, & spolia fortunarum videret.

Ironia denique est, quæ ἀπόφασις, *Negatio, dicitur.*

Non agam tecum jure summo: *non dicam* quod fortasse obtinerem. Ver. 1. *Nec* ea *dico*, quæ si dicam, tamen infirmare non possis, &c. Sunt hæc & alia in te falsi

falsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc *non utor*: Hic, *Nec ea dico, Non utor*, ἀπόφασιν similem habent.

CAP. VIII.

De Metaphora.

TRopi primum genus adhuc fuit in Metonymia & Ironia: secundum sequitur in Metaphora & Synecdoche.

Metaphora est, quando ex simili significatur simile.

Itaque Metaphora est ad unum verbum contracta similitudo.

Tropus autem nullus est florentior quàm Metaphora, nec qui plus luminis afferat orationi: præsertim si ratione sumpta est, & ad sensus ipsos admovetur, maximè oculorum, qui est sensus acerrimus. Nam & odor urbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo orationis, sunt ducta à cæteris sensibus. Illa verò oculorum multò acriora, quæ ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere & videre non possimus. Sed hæc omnia plenioribus exemplis meliùs intelligentur.

Nihil est autem *in rerum natura, unde simile duci non possit, indidémque ideo & Metaphora.*

Pro Sest. Cujus ego patrem *Deum* atque *parentem* statuo fortunæ nominisque mei. Hic tanquam Deum & parentem intelligis. 1. Tusc. Honos *alit* artes, omnésque *incenduntur* ad studia gloriâ. Æneid. 4. Spem fronte *serenat*. Item, Magnóque irarum *fluctuat* æstu. Orat. 2. Ut *sementem feceris*, ità *metes*. In Brut. *Latrant* quidam oratores, non loquuntur. In Pison. Cùm de Epicuro voluptatis magistro agitur, ad illius hanc orationem *adhinnit*.

Hyperbole verò & Allegoria in Metaphoris præcipuam laudem obtinent: & hîc vulgò etiam præcipuè collocantur.

Atque

Atque ex hyperbolica Metaphora oritur mira ſublimitas orationis, cùm rebus inanimatis actum quendam & animos damus, ut Ariſt. 11. cap. 3. Rhet. admonuit: deinde Quintil. lib. 8. cap. 6.

Æneïd. 1. Geminíque *minantur* in cœlum ſcopuli ——— Idem Æneïd. 8. Pontem *indignatus* Araxes.

Pro Marcel. Parietes, medius fidius, C. Cæſar, ut mihi videntur, hujus curiæ tibi gratias agere *geſtiunt.*

Allegoriæ multò ſunt hîc illuſtriſſimæ. Philip. 4. Virtus eſt una altiſſimis *defixa radicibus*, quæ nunquam *vi labefactari* poteſt, nunquam *dimoveri loco.* 3. Catil. Memoriâ veſtrâ, Quirites, noſtræ res *alentur*, ſermonibus *creſcent*, literarum monumentis *inveteraſcent & corroborabuntur.* Ver. 4. Ipſe *inflammatus* ſcelere, venit in forum: *ardebant* oculi, totóque ex ore crudelitas *emicabat.*

O navis, referent in *mare te* novi
Fluctus: ô quid agis? fortiter *occupa*
Portum. ——— Horat. 1. Od.

De Orat. Quare *coracem* iſtum veſtrum patiamur nos quidem *pullos* ſuos *excludere* è *nido*; qui *evolent clamatores* odioſi ac moleſti. In Piſ. Neque tam fui timidus, ut, qui in maximis *turbinibus* ac *fluctibus* reip. *navem gubernâſſem*, ſalvámque in *portu collocâſſem*, frontis tuæ *nubeculam*, aut collegæ tui contaminatum *ſpiritum* pertimeſcerem. Alios ego vidi *ventos*, alias proſpexi animo *procellas*, aliis impendentibus periculis non ceſſi: ſed unum me pro omnium ſalute obtuli. Frontis nubeculam & contaminatum ſpiritum, hyperbolicam elationem habent.

CAP. IX.

De Synecdoche membri.

METaphora igitur ejuſmodi fuit: ſupereſt

Synec-

Synecdoche, cùm ex parte totum, aut contrà significatur.

Pars autem est membrum vel species.

Synecdoche membri est, quando ex membro integrum significatur.

Philip. 2. O *tecta* ipsa misera, quàm dispari domino (quanquam quomodo iste dominus?) sed tamen quàm à dispari domino tenebanturl Virgil. Æneïd. 1.

Haud aliter puppésque *tuæ, pubésque tuorum.*

Prosa mucronem pro gladio, & tectum pro domo recipiet: non autem puppim pro navi, nec abietem pro tabellis, ait Quintil. lib. 8. cap. 6.

Allegoria quædam hîc est. Catil. 1. Nullo me modo posse iisdem *parietibus* tutò esse tecum, qui in magno periculo essem, quòd iisdem *mœnibus* contineremur. Hîc parietes pro domo, mœnia pro urbe intelligis. Multorum te *oculi* & *aures* non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient; 1. Catil. Hîc oculi & aures, pro oculatis & auritis hominibus.

CAP. X.

Synecdoche speciei.

Synecdoche speciei est, cùm ex specie significatur genus.

Catil. 1. Certè verendum non erat, nè quid, hoc *parricida* civium interfecto, invidiæ mihi in posteritatem redundaret.

Sic finitum numerum dicimus pro infinito, & è contrà.

Plaut. *Sexcenta* licet ejusmodi proferre. Orat. 2. Cujus ex ludo tanquam ex equo Trojano *innumeri* principes exierunt.

Sic numerus singularis pro plurali:

Quomodo sæpe est in Livio, *Romanus* prælio victor.

Georg. 3. *Haud*

Haud ſecùs ac patriis acer Romanus *in armis.*

Item Orat. 1. Quid tam neceſſarium eſt, quàm tenere ſemper arma, quibus tectus eſſe *poſſis?* id eſt, poſſimus, vel quilibet poſſit.

Allegoria hîc eſt frequentior. Agr. 2. Cùm haberet hæc reſpublica *Lucinos, Calatinos, Acidinos*, homines non ſolùm honoribus populi, rebúſque geſtis, verùm etiam patientiâ paupertatis ornatos, & tum cùm erant *Catones, Philippi, Lælii*, quorum ſapientiam temperantiámque in publicis privatíſque, forenſibus domeſticíſque rebus perſpexeratis: tamen ejuſmodi res commiſſa eſt nemini. Hîc *Lucini, Calatini, Acidini*, pro civibus honoratis & pauperibus: *Catones, Philippi, Lælii*, pro ſapientibus & temperatis uſurpantur. Sed hîc troporum ſignificatio etiam ab Oratore explicatur. Talis in Juven. Sat. 2. allegoria eſt:

Ultra Sauromatas *fugere hinc libet & glacialem*
Oceanum, *quoties aliquid de moribus audent,*
Qui Curios *ſimulant, & Bacchanalia vivunt.*

Hic *Sauromatas & glacialem Oceanum* dixit pro quolibet remotiſſimo loco, *Curios* pro temperatis, *Bacchanalia* pro quolibet intemperantiæ genere. Idem,

Quàm ſi te Veneris *commendet epiſtola* Marti.

Venerem & Martem dixit pro amica & amatore. Sic Eclog. 4.

Alter erit tum Tiphys, *& altera, quæ vehat* Argo
Delectos heroas, erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Trojam *magnus mittetur* Achilles.

Significat autem gubernatores, & naves, & bellatores, & hoſtilia oppida. Sic Agr. 2. Hunc Capuæ Campano ſupercilio ac regio ſpiritu cùm videremus; *Magios, Bloſſios* mihi videbar videre, ac *Jubellios.*

CAP. XI.

De Synecdoche integri.

Synecdoche totius eſt, quando ex toto pars ſignificatur.

Eſtq; integri vel generis. *Integri,*

Integri, quando ex integro ſignificatur membrum. Æneid. 1.

Pabula *guſtâſſent Trojæ*, Xanthúmque *bibiſſent*.

Hîc intelligis & partem pabuli, & partem Xanthi fluvii; non tota pabula, non totum Xanthum. Eclog. 2.

Aut Araxim *Parthus bibet, aut Germania* Tigrim.

Epiſt. 1. lib. 4. Res vides quomodo ſe habeat, *orbem* terrarum diſtributis imperiis ardere bello. Orbem pro globo, Synecdoche eſt membri pro integro; & orbem pro parte orbis, eſt Synecdoche contraria integri pro membro, id eſt, pro imperio Romano.

CAP. XII.

De Synecdoche generis.

Synecdoche generis eſt, quando ex genere ſignificatur ſpecies.

Pro Mar. Et certè in armis militum *virtus* multùm juvat. Virtus pro fortitudine. Hic tropus 3. Tuſc. explicatur. 2. Cat. Sine dubio perdidimus *hominem*, magnificéque vicimus. Hominem dicit pro Catilina. Verr. 3. Ad quam ſpem tam pernicioſum, tam importunum *animal* reſervetis? Animal pro beſtia dixit Orator.

Nec tamen quidlibet hîc audebis, ut dicas pro equo quadrupedem, ait Quintilianus.

Sic Tydides & Pelides, pro Diomede & Achille: ſic poëta pro Homero aut Virgilio, orator pro Demoſthene aut Tullio.

Sic pluralis pro ſingulari.

Ad Brutum; *Nos* populo *impoſuimus*, & *oratores viſi ſumus*.

Allegoria hîc etiam frequens eſt. Catil. 1. Exire ex *urbe conſul hoſtem* jubet. His generalibus verbis, urbe, conſul, hoſtem, intelligis Româ, Tullius, Catilinam.

CAP.

CAP. XIII.

De epilogo troporum.

ATque hæc de tropis: quorum si præstantia & excellentia spectetur, longè princeps erit Metaphora., Ironia deinde succedet, tertia erit Metonymia, postrema Synecdoche.

Usus autem etiam frequentissimus est Metaphoræ, deinde Metonymiæ, tum Synecdoches, rarissimus Ironiæ.

Hanc autem inductionem octo Ciceronis consulares à Petro Ramo observatæ concluserunt. At præcipuè tres species, Metonymia, Metaphora, & Synecdoche sæpe conjunguntur. In Pis. Unus ille dies mihi quidem instar immortalitatis fuit, cùm *senatum* egressum vidi, populúmque Romanum universum; cùm ipsa *Roma* propè convulsa sedibus suis, ad *complectendum* conservatorem suum *procedere* visa est: quæ me ità *accepit*, ut non modò omnium generum, ætatum, ordinum viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, sed etiam *mœnia* ipsa viderentur, & tecta urbis & templa *lætari*. Hîc Metonymiæ sunt, Senatus pro senatoribus, Roma pro Romanis: Synecdochæ, tecta pro ædificiis, mœnia pro urbe: Metaphoræ autem illæ ex inanimatis & brutis rebus, animatæ & actuosæ, *procedere*, *accepit*, *lætari*, præcipuam laudem obtinent. Atq; hæc prima rhetoricæ elocutionis ὀφέλεια γύμνωσις fuit.

CAP. XIIII.

Quid Figura, & quid Figura dictionis.

EXposito in tropis primo genere elocutionis, sequitur ut de figura secundo loco dicendum sit.

Figura est elocutio, quâ orationis habitus à recta & simplici consuetudine mutatur.

Ut enim tropus est singularum vocum; sic figura conjunctarum est: utque vocum alia est propria, alia modificata;

ficata; sic orationum alia est recta, alia figurata. Illam Græci ἀσχημάτιστον, hanc ἐσχηματισμένην vocant: itémque figuram σχῆμα, id est, habitum & gestum quendam orationis.

Nomen autem figuræ videtur ab histrionum persona & habitu sumptum esse, qui varia orationis genera variis vestimenti figuris pronuntiabant.

Artem verò figurarum videtur Tullius desperâsse, cùm tertio oratorio numerum earum augeat, in oratore autem minuat: denique in Topicis nominatim præcipiat, in re infinita vitiosum non esse prætermittere aliquid: ut cùm (ait) de ornamentis verborum sententiarúmque præcipitur; res enim est infinitior. At hujus infinitatis, quam Tullius existimat, genera & species, si non accuratissimè exprimere, certè lineamentis quibusdam adumbrare licet.

Figura igitur *est dictionis aut sententiæ.*

Figura dictionis est figura quâ elocutio figuratur dictionibus aptè & jucundè inter sese resonantibus.

Itaque figura dictionis nihil aliud est, quàm elocutionis harmonia quædam & numerus.

Quo uno nihil est cognatius nostris animis. Número enim excitamur & incendimur, & languescimus, & ad hilaritatem tristitiámque deducimur. Rhetoricæ igitur μυροθήκην, omnésque pigmentorum arculæ, hîc præcipuè explicantur, quibus non sophistæ solùm ad ingenii ostentationem, sed oratores in seriis & gravibus causis utiliter usi sunt.

Figura dictionis est in sonorum dimensione vel repetitione.

CAP. XV.
De Rhythmo.

Dimensio est poëtica vel oratoria.

Poëtica, quæ perpetuis certorum spatiorum

rumdegibus astringitur, & ferè in fabulosis argumentis, ad hominum mores imitandum & exprimendum.

Hinc tragœdia, comœdia, & cætera poëmatis genera orta sunt, in quibus περιπετεια καὶ ἀναγνωρισις, varietas casuum, & agnitio tandem insperata, delectarent animos; ad eámque rem rhetorici cujusque ornamenti præcipua licentia est assumpta. Alioqui si vera tractes, si severior fueris, nihil habere poëtæ nisi numerum videare. Sic Empedocles Aristoteli physiologus videtur, non poëta: neque quicquam habere commune cum Homero præter metrum. Ergò species elocutionis rhetoricæ, in talis argumenti licentia numero poëtica dicitur, cujus voluptas præcipuè insignis est, præcipuè γοητεια illam Platonis, & incantationem manifesto carmine continet: adeò ut hinc primùm homines capti, dicantur à fera agrestique vita ad civilem & humanum cultum traducti esse.

Numerus poëticus est rhythmus aut metrum.

Rhythmus est numerus poëticus certum syllabarum numerum certâ clausulâ terminatus continens.

Sic enim constituendæ doctrinæ gratiâ nomen commune usurpetur. Tales rhythmi naturales sunt in omni nationè atque gente: atque (ut loquitur Aristoteles) ἐκ τῶν ἀυλοποιϊασμάτων, è naturali & sponte fusa compositione. Sic enim hodie Francorum, Italorum, Hispanorum, Germanorum, omniúmque omnino populorum rhythmi sunt, sine ullâ longarum vel brevium syllabarum dimensione: & talia quondam in Græcia ante Homerum, & in Italia ante Andronicum poëmata fuerunt. Talis enim videatur poësis fuisse in illis (de quibus Ennius loquitur) versibus, *Quos olim Fauni vatésque canebant.* Atque hæc infantia est poëticæ dimensionis: & sic Quintilianus ait rhythmum, aurium mensurâ & similiter decurrentium spatiorum observatione esse generatum: mox

in eo repertos esse pedes, eorumque locis certis ordinatorum dimensione esse facta metra: ut in veteribus & Græciæ & Italiæ poëmatis, quæ hodie leguntur, apparet, & in vernaculis linguis apparebit, si quando eruditionis uberiorem fructum nactæ sint.

CAP. XVI.

De Metro.

AUctores numeri metrici perveteres perhibentur, tametsi Aristoteles negat ullius poëtæ ante Homerum scripta extare; nec Romæ ante Ennium extitit quicquam satis dignum, quod iterum legatur, ait Cicero. Ergò hæc de rhythmo.

Metrum est numerus poëticus, certos pedes & certis locis collocatos continens.

Pes est dimensio certis syllabarum temporibus definita.

Est bissyllabus aut trissyllabus: & uterque simplex aut mistus.

Bissyllabus simplex est spondæus, ex duabus longis:

Ut--musas:

Aut *pyrrhichius, è duabus brevibus:*

Ut υ υ Deus.

Mistus autem *est iambus è brevi & longa:*

Ut υ - deos:

Aut *choreus, è longa & brevi:* ut - υ arma.

Trissyllabus simplex, est molossus è tribus longis:

Ut - - - Romanos:

Aut trochæus, è tribus brevibus:

Ut υ υ υ legere.

Mistus verò constat è duabus syllabis deinceps similibus aut dissimilibus. *Dua-*

Duarum syllabarum similium pedes sunt bini.

Dactylus, è longa & duabus brevibus:

Ut - ∪∪ Tityre.

Contrà *anapæstus, è duabus brevibus & longa:*

Ut ∪∪ - fluvios.

Bacchius, è brevi & duabus longis:

Ut ∪ - - Athenas.

Contrà *palimbacchius, è duabus longis & brevi:*

Ut - - ∪ cantare.

Misti autem *è dissimilibus continuis duo sunt.*

Creticus, è longa, brevi, longa:

Ut - ∪ - judices.

Contrà *amphibrachus, è brevi, longa, brevi:*

Ut ∪ - ∪ amare.

Ergò hæc de pedibus, quorum dimensione metrum componitur.

In quo & vocalos, & m, & utraque, si sit ultima præcedentis dictionis, eliditur, quando dictio sequens incipit à vocali, & ultima habetur pro indifferenti.

Ut in illo Virgilii versu:

Multum ille & terris jactatus & alto.

Hic *e* in ille, item *um* in multum eliditur.

Genera ejus multa sunt.

Numerus enim potest infinitis penè modis in continuatione verborum variari & conformari.

Summa autem *duo sunt, simplex & compositum.*

Simplex constat è duobus tantùm pedibus, quale est,

Adonicum, constans è dactylo & spondæo: ut,

Terruit urbem.

Carmen compositum est, quod constat è pluribus, quàm duobus pedibus: ut tetrametrum & polymetrum.

Nam trimetrum insigne nullum est.

Tetrametrum est asclepiadeum, è molosso, anapæsto, duobus dactylis: ut,

Mecœnas atavis edite regibus.

Polymetrum est pentametrum, vel hexametrum.

Pentametra sunt, Phaleucium, & Sapphicum, & Elegum.

Phaleucium è spondæo, dactylo, chereis tribus: ut,

Passer, deliciæ meæ puellæ.

Sapphicum constat è choreo, spondæo, dactylo, chereis duobus: ubi observandum est, ut cùm ter dictum fuerit, ei carmen Adonicum addatur: ut,

Jam satis terru nivis atque diræ
Grandinis misit pater, & rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem.

Elegum constat duobus primis locis dactylo vel spondæo, tertio spondæo, cum anapæstis duobus: ut,

Victurus genium debet habere liber.

Hexametrum epicum præcipuè celebratur, constans quatuor primis locis è spondæo vel dactylo, quinto dactylo tantùm, & sexto spondæo: ut,

Arma virúmque cano, Trojæ qui primus ab oris.

Verùm

Verùm pentametrum ab epico nunquam ſeparatur, quamvis epicum ab eo ſeparetur.

Neſcio quid plus eſt, quod donat ſecula chartis,
Victurus genium debet habere liber.

Reliquorum generum exempla ex poëtis animadverti poſſunt, qui propè infinitos & innumerabiles concentus orationes invenerunt. Neque tamen ſic omnes numerorum varietates complexi ſunt, quin plures inveniri poſſint.

CAP. XVII.

De numeri oratorii origine & laude.

NUmerus poëticus expoſitus eſt.

Oratorius, eſt numerus quidem non incertus, ſed tamen & poëtico, & ſibiipſi perpetuò diſſimilis.

Natus autem eſt ex illo poëtico, cujus voluptatem rhetores imitati ſunt, cùm hîc animadvertiſſent poëtas quidem populo placere, in oratoribus autem genus ἄῤῥυθμον & incompoſitum cum ſeveritate audiri. Numerum igitur quendam rhythmicis quidem & metricis legibus ſolutum, ſed tamen numerum in proſa adhibuerunt: cujus inveniendi princeps Thraſymachus fuit: ſed ejus omnia nimis erant ſcripta numeroſè. Deinde Gorgiam ferunt in hujus numeri affectatione immodicum fuiſſe, & his ipſis feſtivitatibus intemperantiùs abuſum. Iſocrates autem, Gorgiæ jam ſenis auditor, utrumq; moderatione ſuperavit. Ergò numerus ille poëticus hunc alterum oratoris numerum genuit in Græcia maturiùs, annis propè quadringentis tardiùs in Italia.

Oratorii autem numeri gratiâ, Hyperbaton, id eſt, longior verbi tranſgreſſio, permittitur. Fit enim (ait Fabius) ſæpiſſime aſpera, & dura, & diſſoluta, & hians oratio, ſi ad neceſſitatem ordinis verba redigantur, & ut quodque oritur, ità proximis etiam, ſi vinciri non poteſt, alligetur. Differenda igitur quædam & præſumenda: atq;

Adonicum, constans è dactylo & spondæo: ut,

Terruit urbem.

Carmen compositum est, quod constat è pluribus, quàm duobus pedibus: ut tetrametrum & polymetrum.

Nam trimetrum insigne nullum est.

Tetrametrum est asclepiadeum, è molosso, anapæsto, duobus dactylis: ut,

Mecœnas atavis edite regibus.

Polymetrum est pentametrum, vel hexametrum.

Pentametra sunt, Phaleucium, & Sapphicum, & Elegum.

Phaleucium è spondæo, dactylo, choreis tribus: ut,

Passer, deliciæ meæ puellæ.

Sapphicum constat è choreo, spondæo, dactylo, choreis duobus: ubi observandum est, ut cùm ter dictum fuerit, ei carmen Adonicum addatur: ut,

Jam satis terru nivis atque diræ
Grandinis misit pater, & rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem.

Elegum constat duobus primis locis dactylo vel spondæo, tertio spondæo, cum anapæstis duobus: ut,

Victurus genium debet habere liber.

Hexametrum epicum præcipuè celebratur, constans quatuor primis locis è spondæo vel dactylo, quinto dactylo tantùm, & sexto spondæo: ut,

Arma virúmque cano, Trojæ qui primus ab oris.

Verùm

Verùm pentametrum ab epico nunquam ſeparatur, quamvis epicum ab eo ſeparetur.

Neſcio quid plus eſt, quod donat ſecula chartis,
Victurus genium debet habere liber.

Reliquorum generum exempla ex poëtis animadverti poſſunt, qui propè infinitos & innumerabiles concentus orationes invenerunt. Neque tamen ſic omnes numerorum varietates complexi ſunt, quin plures inveniri poſſint.

CAP. XVII.

De numeri oratorii origine & laude.

NUmerus poëticus expoſitus eſt.

Oratorius, eſt numerus quidem non incertus, ſed tamen & poëtico, & ſibiipſi perpetuò diſſimilis.

Natus autem eſt ex illo poëtico, cujus voluptatem rhetores imitati ſunt, cùm hîc animadvertiſſent poëtas quidem populo placere, in oratoribus autem genus ἀῤῥύθμιον & incompoſitum cum ſeveritate audiri. Numerum igitur quendam rhythmicis quidem & metricis legibus ſolutum, ſed tamen numerum in proſa adhibuerunt: cujus inveniendi princeps Thraſymachus fuit: ſed ejus omnia nimis erant ſcripta numeroſè. Deinde Gorgiam ferunt in hujus numeri affectatione immodicum fuiſſe, & his ipſis feſtivitatibus intemperantiùs abuſum. Iſocrates autem, Gorgiæ jam ſenis auditor, utrumq; moderatione ſuperavit. Ergò numerus ille poëticus hunc alterum oratoris numerum genuit in Græcia maturiùs, annis propè quadringentis tardiùs in Italia.

Oratorii autem numeri gratiâ, Hyperbaton, id eſt, longior verbi tranſgreſſio, permittitur. Fit enim (ait Fabius) ſæpiſſime aſpera, & dura, & diſſoluta, & hians oratio, ſi ad neceſſitatem ordinis verba redigantur, & ut quodque oritur, ità proximis etiam, ſi vinciri non poteſt, alligetur. Differenda igitur quædam & præſumenda: atq;

ut in ſtructuris lapidum impolitorum, loco quo convenit quidque ponendum. Non enim tecidere ea, nec polire poſſumus, quæ coagmentata ſe magis jungant: ſed his uterdum qualia ſunt, eligendæque ſedes: nec aliud poteſt facere ſermonem numeroſum, quàm opportuna ordinis mutatio. Numerus oratorius rhythmi nil admodum habet, niſi forte in quadam repetitione; de qua ſuo loco: totus eſt in obſervatione pedum, quem Tullius tanti fecit, ut affirmet concionem ſæpe exclamaſſe, cùm verbà aptè cecidiſſent. Hunc igitur numerum adhibere neceſſe eſt, ſi ornatè velis dicere; non ſolùm (quod aiunt Ariſtoteles & Theophraſtus) nè infinitè feratur, ut flumen, oratio; verùm etiam ut multò majorem vim habeat. Neque verò (ait Fabius) Demoſthenes fulmina tantopere vibraſſe diceretur, niſi numeris contorta ferrentur. Atq; ideo (ait Tullius) ut athletas, nec multò ſecùs gladiatores videmus, nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam, ut quicquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum: ſic oratio nec plagam gravem facit, niſi petitio fuerit apta; nec ſatis rectè declinat impetum, niſi etiam in cedendo, quid deceat, intelligat. Itaque qualis eorum motus, quos ἀπαλαίστους Græci vocant; talis horum videtur oratio, qui non claudunt numeris ſententias.

CAP. XVIII.

De numeri oratorii obſervatione.

HÆc Tulliana eſt oratorii in pedibus numeri commendatio: quæ nobis multò etiam gratior, quàm auctori ipſi eſſe debeat: qui ſcholaſticis Rhetorum commentis inductus, artem longè difficillimam hîc eſſe credidit, quam ipſius viginti præſtantiſſimæ orationes, P. Rami diligentiâ obſervatæ, facillimam eſſe docuerunt: tantò naturam atq; uſum arte præſtantiorem orator habuit.

Unica enim *conſideratio hîc eſt, ut proſæ numerus*

merum sit non solùm poëtici numeri (quod generaliter præceptum est) sed etiam sui ipse dissimilis.

In prosa itaque versum fugito: citare tamen licet aliunde, autoritatis aut voluptatis gratiâ:

Ut Tullius præsertim senex, Atheniensium philosophorum exemplo adductus (ut ait Tusc. 2. de se se) frequenter citavit. Hoc est primum.

Deinde principium vel exitum carminis, nè principium vel exitum prosæ facito.

Principiorum verò cura minor, mediorum autem alioqui nulla est magnopere observatio. In clausula verò maximè perfectio atque absolutio judicatur.

Quæ quoniam vehementiùs apparet & intelligitur, variranda est maximè, nè aut animorum judiciis repudietur, aut aurium satietate.

Nec tamen senis à fine syllabis retrorsum longius observatio procedet, & bissyllabis tantùm pedibus definiri potest.

Numerum igitur eundem in clausula nè continuato, sed variè dissimilitérque temperato; neque quicquam nimium vel operosè, vel curiosè: artem oratorii è pedibus numeri totam comprehenderis. Id enim illa vigilanti orationum inductio, & animadversio, id est, usus, eloquentiæ præstantissimus artifex & magister, persuasit.

Ex longis omnibus clausula tardior & rarior est;

Ut, *Et finis respersa, tres spondæi sunt.*

Rarissima ex omnibus brevibus.

At ex temperatione longarum & brevium frequentior.

Res tota è Ciceronis in oratore loco declaretur. Stante Cicerone C. Carbo, C. filius Trib. pleb. in concione dixit

xit his verbis, *O Marce Druſe, patrem appello.* Hæc quidem duo binis pedibus inciſa; in priore eſt dichoreus, in poſteriore fere omnes longæ. Deinde membratim: *Tu dicere ſolebas ſacram eſſe rempub.* Hæc duo membra ternis pedibus variata; in priore ſunt choreus, pyrrhichius, ſpondæus: in poſteriore choreus, ſpondæus, iambus. *Quicunque eam violâſſet, ab omnibus ei pœnas eſſe perſolutas.* Hîc tres chorei continuati: nihil enim ad rem, extrema illa longa ſit, an brevis; ut Tullius etiam nominatim profitetur. Deinde, *Patris dictum ſapiens temeritas filii comprobavit.* Hîc iambum ſequitur dichoreus, quo talis clamor concionis eſt excitatus, ut admirabile eſſet. Quære; nonne id numerus effecerit? Verborum ordinem immutato, & fac ſic, *Comprobavit filii temeritas:* jam nihil erit. Hîc dichorei numerus Ciceroni gratiſſimus fuit, & in clauſulis admodum frequentatus: ut in una pro Pompeio oratione, centies decies & quater adhibitus ſit. In Corneliana 2. *O callidos homines!* dichoreus eſt & iambus. *O rem excogitatam!* ſpondæus & dichoreus. *O ingenia metuenda!* duo pyrrhichii & choreus. Pro Milone: *Neque auxilium modò defenſioni meæ, verùm etiam ſilentium pollicentur.* Iambus & chorei duo.

Deniq; *varietas ejuſmodi ſemper eſſe debuerit, ne ſimilitudine artificium numeri deprehendatur.*

Nimium enim inſidiarum ad capiendas aures adhiberi videretur, totúmque fieret invidioſum, Lucilianúmq; illud audiretur;

Quàm lepidè lexeis compoſta, ut teſſerulæ, omnes,
Arte, pavimento, atque emblemate vermiculato.

Ergò hæc de oratorio pedum numero:

In quo tamen literarum bonitas præſtantior per ſeſe videtur atque excellentior, quàm ipſa ſyllabarum menſura:

Ut Ciceronis non ſolùm exemplo, ſed etiam judicio percipi poteſt. Quantum autem ſit (ait idem) aptè dicere, experiri licet, ſi aut compoſiti oratoris bene ſtructam collo-

collocationem diſſolvas permutatione verborum. Corrumpatur enim res tota, ut & hæc noſtra in Corneliana, & deinceps omnia. *Neq; me divitiæ movent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venalitii mercatoreſq; ſuperârunt.* Immuta paulùm, ut ſit, *Multi ſuperârunt mercatores, venalitiique:* perierit tota res, & quæ ſequuntur. *Neq; veſtis, aut cælatum aurum, aut argentum, quo noſtros veteres Marcellos Maximóſq; multi eunuchi è Syria Ægyptóq; vicerunt.* Verba permuta, ſic ut ſit, *Vicerunt eunuchi è Syria Ægyptóq;* Adde tertium, *Neq; verò ornamenta iſta villarum, quibus Lucium Paulum, & L. Mummium, qui rebus his urbem Italiámque omnem reſerſerunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco aut Syro potuiſſe ſuperari.* Fac ità, *Potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro aut Deliaco:* vidéſne ut, ordine verborum paulùm commutato, iiſdem verbis ſtante ſententiâ, ad nihilum omnia recidant, cùm ſint ex aptis diſſoluta? Aut ſi alicujus inconditi arripias diſſipatam aliquam ſententiam, eámque, ordine verborum paulùm commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffluens ac ſolutum. Agè, ſume de Graccho apud Cenſores illud, *Abeſſe non poteſt, quin ejuſdem hominis ſit probos improbare, qui improbos probet.* Quantò aptiùs, ſi ità dixiſſet, *Quin ejuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare?* Sic Tullius de quaternis clauſulis ad aurium (quarum ſuperbiſſimum & faſtidioſiſſimum in hac tota quæſtione judicium profitetur) normam examinavit. Judicium autem ipſum laudo & approbo, cauſam judicii longè aliam ſtatuo. Clauſula, *Venalitiique*, non placet Tullio: neque mihi placet, quia finis eſt epici carminis. At clauſulæ *Syria Ægyptóque*, è brevi, longis quatuor, brevi; deinde *Syro aut Deliaco*, è ſpondæo, & (ſi ultima ſit indifferens) dichoreo: deniq; *Qui improbos probet*, è palimbacchio & dactylo, cur (inquam) hæ clauſulæ tres (ſi pedum numerus ſpectetur) ingratæ ſint, cùm ultima in choreum, penultima in dichoreum, pedes Ciceroni ipſi gratiſſimos, cadant: cur deniq;

prima temperatior è bacchio & palimbacchio, quàm laudata illa, *Ægyptóq; vicerunt*, è longis quinque, unicâ brevi: cur (inquàm) hæc clausula pedum numero sit ingratior, causam afferre Tullius nullam posset, quin totam pedum doctrinam antè retexeret.

Quare *numeri illius gratia non solùm ducitur è pedibus syllabarum, sed è sonis literarum, quæ vel grandiores vel magis confertæ in clausula resonant.*

Neque verbi clausula id efficit. Nam (*probet*) tam verbum est, quàm (*improbare.*) Quamobrem in tota oratorii numeri laude, quæ permagna est, literarum soni primas obtinebunt.

CAP. XIX.

De Epizeuxi.

FIgura dictionis in dimensione soni ejusmodi est: sequitur quæ est

In soni repetitione: & quidem similis, aut dissimilis.

Similis continuè vel disjunctè.

Continuè, in eadem sententia, vel in diversis.

In eadem sententia appellatur

Epizeuxis: quando nempe *sonus idem continuè iteratur in eadem sententia.*

De respons. Arusp. Hic P. ille Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiúmque Carthaginis, qui illam à multis imperatoribus *obsessam, oppugnatam, labefactatam*, penè *captam*, aliquando quasi fatali eventu solus evertit: sic Titus Annius ad illam pestem *comprimendam, extinguendam*, funditus *delendam* natus esse videtur, & quasi divino munere donatus reipublicæ.

Hîc solùm numerus, non vox iteratur: in sequentibus voces iterantur.

Verr. 7. *Crux, crux* (inquam) infelici & misero. Te-

rent,

rent. Andr. *O Mysis, Mysis!* Ita pro Ligario: Si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam *per te, per te* (inquam) obtines (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista victoria. Pro Milone: *Occidi, occidi,* non Spurium Melium, qui annonâ levandâ, jactúrisque rei familiaris, quia nimis plebem amplecti putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi. Virg. Eclog. 5.

Ipsa sonant arbusta, Deus, Deus ille, Menalca,
Sis bonus, o felix tuis.

Interdum parenthesis interponitur: res tamen eôdem recidit, quia, tanquam parenthesis non sit, geminatio illa continuatur.

Phil. 2. Hasta posita pro æde Jovis Statoris, *bona* (miserum me! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) *bona* (inquam) Cn. Pompeii Magni, voci acerbissimæ subjecta præconis. Pro Marcel. At verò ejus gloriæ, C. Cæsar, quam paulò antè es adeptus, socium habes neminem: *totum* hoc, quantumcunque est (quod certè maximum est), *totum* est (inquam) tuum. Repetitio continua ejusdem soni in diversis sententiis est Anadiplosis vel Climax.

CAP. XVI.

De Anadiplosi.

Anadiplosis, reduplicatio, *est, quando idem sonus repetitur in fine præcedentis, & principio sequentis sententiæ.* Virg.

Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo *cujus amor tantùm mihi crescit in horas.*

Hæc figura ter iteratur & eodem verbo Catil. 1. Hic tamen *vivit, vivit?* imò verò etiam in senatum venit. Item, *Vivis:* & *vivis,* non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Item, Quamdiu quisquam erit, qui te defendere audeat, *vives:* & *vives* ità, ut nunc vivis.

CAP.

CAP. XXI.
De Climace.

Climax, gradatio, *est Anadiplosis complu-ribus gradibus continuata.*

Itaque genere eadem est.

Ovid. 3. Fast.

Mars videt *hanc*, visámque cupit, *potiturq;* cupitâ.

Pro Mil. Nec verò se populo solùm, sed *senatui* commisit: nec senatui modò, sed etiam *publicis præsidiis & armis*: neque *his* tantùm, sed ejus potestati, cui senatus totam rempub. commisit. Eclog. 2.

Torva leæna lupum *sequitur*, lupus *ipse* capellam.

Florentem cytisum sequitur lasciva capella.

Pro Sex. Roscio Amerino: In urbe *luxuries* creatur: ex *luxuria* existat *avaritia* necesse est: ex *avaritia* erumpat audacia, unde omnia scelera & maleficia gignuntur. Auctor ad Heren. Nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quod libet, *licet*; & quod *licet*, *possunt*; & quod *possunt*, *audent*; & quod *audent*, *faciunt*; & quod *faciunt*, vobis molestum non est?

CAP. XXII.
De Anaphora.

Anaphora, seu relatio, *est*, *quando sonus idem iteratur in principiis sententiarum.*

Agrar. 2. Taménne *vexari* rempublicam, *contemni* majestatem populi Romani, *deludi* vosmetipsos diutiùs à tribuno plebis patiemini? Agr. 1. *Solicitam* mihi civitatem suspitione, *suspensam* metu, & *perturbatam* vestris legibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis. Cat. 1. *Nihilne* te nocturnum præsidium palatii, *nihil* urbis vigiliæ, *nihil* timor populi, *nihil* consensus bonorum civium, *nihil* hic munitissimus habendi senatûs locus, *nihil* horum ora vultúsque moverunt?

Te *dulcis conjux*, te *solo in littore secum*,

Te *veniente die*, te *decedente* canebat.

Pro

Pro Amer. *Accuſant ii*, qui in fortunas hujus invaſerunt: *cauſam dicit is*, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. *Accuſant ii*, quibus occidi patrem Sexti Roſcii bono fuit: *cauſam dicit is*, cui non modò luctum mors patris attulit, verùm etiam egeſtatem. *Accuſant ii*, qui hunc ipſum ſummè jugulari cupierunt: *cauſam dicit is*, qui etiam ad hoc judicium cum præſidio venit, nè hic ibidem ante oculos veſtros trucidaretur. Denique *accuſant ii*, quos populus poſcit: *cauſam dicit is*, qui unus relictus ex nefaria illorum cæde reſtat. Eclog. 2.

Pan *primus calamos cerâ conjungere binos*
Inſtituit: Pan *curat oves ovíumque magiſtros.*

CAP. XXIII.
De Epiſtrophe.

Epiſtrophe, ſeu converſio, *eſt numerus, qua ſimilis ſonus in clauſulis iteratur.*

Hîc autem rhythmus quidam oratorius perſæpe reſonat in membris paribus, quæ idcirco jam olim πάρισα καὶ ἰσόκωλα nominata ſunt: addita ſunt etiam ἀντίστροφα & ὁμοιόπτωτα: quæ quamvis inſint, nihil tamen ad orbem concinnitatis hujus (ut Cicero appellat) efficiunt: ſed totum efficitur ſimiliter deſinentium ἐπιφορᾷ, & converſione: quæ ideo ὁμοιοτέλευτα dicuntur.

Pro Pompeio: Ut ejus voluntatibus non modò cives *aſſenſerint*, ſocii *obtemperârint*, hoſtes *obedierint*, ſed etiam venti tempeſtatéſque *obſecundârint*. Hîc tria prima membra ferè ſenaria ſunt, poſtremum eſt longius. Neque æqualitatis ſimilitudo ſic exigenda eſt. Agrar. 1. Ut veſter honos ad mei temporis diem *petitus*, non ad alienæ petitionis occaſionem *interceptus*, nec diuturnis precibus *efflagitatus*, ſed dignitate *impetratus* eſſe videatur. Sed à Cicerone ipſo poſitum tam concinni orbis exemplum expendamus. Pro Mil. Eſt enim hæc, judices, non *ſcripta*, ſed *nata* lex: quam non *didicimus*, *accepimus*, *legimus*; verùm ex ipſa natura *arripuimus*, *hauſimus*, expreſſi-

expressimus: ad quam non *docti*, sed *facti*, non *instituti*, sed *imbuti* sumus. Hîc quater bini tanquam versus, æqualibus ferè interspirationibus interpuncti resonant: duo primi ternarii *(non scripta sed nata)* duo sequentes plus quàm duodenarii, duo sequentes iterum ternarii, postremi quaternarii.

Sed in propositis exemplis sonus tantùm servatur, non etiam dictio: in sequentibus autem dictio ipsa iteratur. Philip. 2. Doletis tres exercitus populi Rom. esse interfectos? interfecit *Antonius*. Desideratis clarissimos cives? eos quoque eripuit *Antonius*. Auctoritas hujus ordinis afflicta est? afflixit *Antonius*. Martialis lib. 2.

Capto tuam (pudet heu!) sed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias; jam sumus ergò pares.
Manè salutatum venio: tu diceris isse
Antè salutatum: jam sumus ergò pares.
Sum comes ipse tuus, tumidique antecambulo regis:
Tu comes alterius: jam sumus ergò pares.

Utraque autem figura, tum Anaphora, tum Epistrophe, hîc comprehenditur.

Symploce, complexio, *dicitur, cùm idem sonus in principiis & clausulis iteratur.*

Agr. 1. *Spem* improbis *ostendisti*, *timorem* bonis *injecisti*, *fidem* de foro, *dignitatem* de repub. *sustulisti*. Agr. 2. *Quis* legem tulit? *Rullus*. *Quis* majorem populi partem suffragiis privavit? *Rullus*. *Quis* comitiis præfuit? Idem *Rullus*. Pro Mil. *Quis* eos postulavit? *Appius*. *Quis* produxit? *Appius*.

CAP. XXIIII.

De Epanalepsi.

ERgò repetitiones hæ sunt in eodem loco: sequentes duæ sunt misto loco, Epanalepsis & Epanodos.

Epanalepsis, seu resumptio, *est, quâ idem sonus in principio & clausula repetitur.*

Verr. 4. *Saluti* enim eorum potiùs consulam, quàm *volun-*

voluntati. Philip. 1. Illa erat vita, illa ſecunda fortuna, *libertate* eſſe parem cum cæteris, principem *dignitate*. Æneïd. 1.

Multa *ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore* multa.

Verr. 7. *Multi* & graves dolores inventi, parentibus & propinquis *multi*. Martial.

Phoſphore, redde diem: *quid gaudia noſtra moraris?*
Cæſare venturo, Phoſphore, redde diem.

Vivis: & vivis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. Catil. 1.

CAP. XXV.

De Epanodo.

EPanodos, ſeu regreſſio, *eſt, quâ ſonus in principio & medio, vel in medio & fine iteratur.*

Verr. 3. Habuit *honorem ut proditori*; non *ut amico fidem*. Pro Planc. Gratiam *qui refert, habet*; & *qui habet*, in eo, quod habet, *refert*. Pro Cæcinna: *Quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequitur, ideo rem indignam non vindicari*. Eclog. 8.

crudelis tu quoque mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Cic. *Veſtrum* jam hîc factum deprehenditur P. C. *non meum*: at pulcherrimum quidem factum: verùm, ut dixi, *non meum*, ſed *veſtrum*.

CAP. XXVI.

De Paronomaſia.

FIguræ dictionis in repetitione ſonorum ſimilium ſic habent: in repetitione ſonorum leviter diſſimilium duæ ſequuntur, Paronomaſia & Polyptoton.

Paronomaſia, vel adnominatio, *eſt, cùm dictio literæ aut ſyllabæ alicujus commutatione, ſignificatione quoq; commutatur.*

Verr. 2. Nam ut apertus in *corripiendis* pecuniis, ſic in

in ſpe *corrumpendi* judicii. Pro Amer. Tametſi non modò *ignoſcendi* ratio, ſed etiam *cognoſcendi* conſuetudo de medio ſublata eſt. Catil. 1. Ut non *emiſſus* ex urbe, ſed *immiſſus* in urbem eſſe videatur. Ibidem: Hanc reip. peſtem pauliſper *reprimi*, non in perpetuum *comprimi* poſſe. Tale eſt illud Quintiliani, Emit *morte immortalitatem.* Item: Neminem poſſe alteri dare *matrimonium*, niſi penes quem ſit *patrimonium.* Martialis hinc joci materiam arripuit:

Litigat, & podagrâ Diodorus, Flacce, laborat:
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra eſt.

Indè etiam illud eſt Catonis, qui cùm cuidam dixiſſet, Eamus deambulatum: & ille reſpondiſſet, Quid opus eſt de? Imò verò (ait Cato) quid opus eſt *te?*

CAP. XXVII.
De Polyptoto.

Polyptoton eſt, cùm ejuſdem originis variis caſibus voces inter ſe conſonant.

Pro Cæl. Ipſius autem veneni *quæ* ratio fingitur? ubi quæſitum eſt? *quo* pacto? *cui? quo* in loco traditum? Æneïd. 4.

Littora littoribus *contraria*, *fluctibus undas*
Imprecor, arma armis----

Ver. *Certus* locus, *certa* lex, *certum* tribunal, quo hoc reſervetur. De reſponſ. *Homines* te propter pecuniam judicio liberârunt, *hominibus* injuria tui ſtupri dolori non fuit: *homines* tibi arma alii in me, alii pòſt in illum invictum civem dederunt: *hominum* beneficia prorſus concedo tibi. Æneïd. 4.

Hunc *morem*, hos *curſus*, atq; hæc *certamina primus*
Aſcanius longam muris cùm cingeret Albam,
Rettulit----

Et apud Quintil. Non ut *edam vivo*: ſed ut *vivam*, *edo.*

CAP.

CAP. XXVIII.

Quid figura ſententiæ, & quæ vis ipſius.

FIgura dictionis ejuſmodi eſt.

Figura ſententiæ eſt figura, quæ totam ſententiam aliquo animi motu afficit.

Virilem autem quandam dignitatem præ ſuperiorum molli & delicata venuſtate obtinet: ut illîc color & ſanguis orationis, hîc nervi thoríque eſſe videantur. Itaque (ait in Bruto Tullius) quia ſententiarum ornamentis & conformationibus præſtat Demoſthenes, ideirco à doctis oratorum eſt princeps judicatus. Et rurſus in oratore idem confirmat: Sententiarum figuris (ait) quia frequentiſſimè Demoſthenes utitur, ſunt qui putant ejus eloquentiam maximè eſſe laudabilem. Et verò nullus ferè ab eo locus ſine quadam conformatione ſententiæ educitur. Nec aliud quicquam eſt dicere, niſi omnes, aut certè pleraſq; aliquâ ſpecie illuminare ſententias. Sic igitur Tullius elocutionis principatum huic poſtremo ornamentorum generi attribuit, publico de laudibus ſummi oratoris judicio. Et certè, nullis acrioribus incendiis fulmina illa Demoſthenis, quæ dicuntur, accendi potuerunt: nec ullis flectendorum animorum machinis elocutio violentior eſſe poteſt. Hîc enim γοητεία καὶ ψυχαγωγία elocutionis ſumma eſt. Deniq; ut ſuperior illa & troporum, & in verbis figurarum elocutio, ad dicendum & delectandum multùm valeat; hæc etiam (quod in dicendo caput eſt) ad movendum & pervincendum plurimùm valebit, reprehenſáque ideo à nonnullis Romanorum oratorum Atticis in Cicerone: quem (quòd ejus altior & ardentior eſſet oratio) furere & bacchari arbitrarentur. Sed uſus artis & ſumma in civitatibus utilitas eam calumniam refutavit

Figura ſententiæ eſt in Logiſmo, aut Dialogiſmo. Logiſmus eſt, quando ſine collocutione ſententia figuratur.

Eſtq; Exclamatio & ſuiipſius Revocatio: Apoſtrophe & Proſopopœia.

CAP.

CAP. XXIX.

De Exclamatione.

EXclamatio est figura in Logismo, per adverbium exclamandi expressum vel intellectum.

Magnum prorsus animi commovendi instrumentum, & quidem affectuum variorum.

Modò admirationis.

O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis monumentisque decorandam!

Modò desperationis.

Pro Mil. O frustra mei suscepti labores! ô spes fallaces! ô cogitationes inanes meæ!

Modò optationis. Ovid. Epist. 1.

O utinam tunc, cum Lacedæmona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!

Pro Pomp. Utinam, Quirites, virorum fortium atque innocentium tantam copiam haberemus, ut hæc deliberatio vobis difficilis esset, quemnam potissimum tantis rebus ac tanto bello præficiendum putaretis!

Modò indignationis.

In Pis. O scelus! ô pestis! ô labes!

Modò irrisionis.

Ut ibidem: O fortes Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amentem Pisonem! rusticum Marium!

Prô, adhibetur sæpe ad obtestationem.

Ut in Andr. Prô Deûm atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est?

En, aliquando triste quid & miserabile præ se fert. Eclog. 1.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? En! Quò discordia cives
Perduxit miseros? En! Queis consevimus agros?

Heu & eheu sunt commiserationis.

Offic. 1. O domus antiqua, Heu! quàm dispari domino dominaris! Æneid. 1.

——Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxoriis urbem
Extruis: heu regni, rerúmq; oblite tuarum!

Ecl. 2. *Eheu! Quid volui misero mihi! Floribus austrum*
Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.
Quem fugis? Ah demens!

Aliquando exclamatio est deprecationis & imprecationis. In Heaut.

Ut te quidem dii deæq; omnes, quantum est, Syre,
Cum isthoc invento, cúmque incœpto perduint!

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Dii (siqua est cœlo pietas, quæ talia curet)
Persolvant grates dignas! Æneid. 2.

Pro Dejotaro: Dii te perdant fugitive! ità non modò nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

Epiphonema quoque species est exclamationis, quæ ad finem rei narratæ & explicatæ addi solet.

Ut, cùm Virgilius exposuit omnes causas, quibus Juno Romanos persequebatur, tandem acclamat, Æneid. 1.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Licentia etiam, quæ Græcis παρρησία dicitur, Exclamatio quædam videtur.

Pro Sylla: Adeste omnes animis, qui adestis corporibus: erigite mentes auréſque vestras, & me de invidiosis rebus (ut ille putat) dicentem attendite. Ego consul, cùm exercitus perditorum civium clandestino scelere conflatus, crudelissimum & luctuosissimum exitium comparâsset, cùm ad occasum interitúmque reipub. Catilina in castris, in his autem templis atque tectis dux Lentulus esset constitutus: meis consiliis, meis laboribus, mei capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confossis, incensione urbem, internecione cives, vastitate Italiam,

interitu

interitu rempublicam liberavi. Ego vitam omnium civium, ſtatum orbis terræ, urbem denique hanc, ſedem omnium noſtrûm, arcem regum, ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperii, quinque hominum perditorum atque amentium pœnâ redemi. An me exiſtimâſti hæc injuratum in judicio non eſſe dicturum, quæ juratus in maxima concione dixiſſem? Sed Quintil. hîc nullam figuram putat, niſi quatenus ſub hac libertate quædam lateat adulatio.

Pro Ligar. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux liberalitatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam ex magna parte, nullâ vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? Nempe apud eum, qui cùm hoc ſciret, tamen me, antequam vidit, Reipubl. reddidit. In hac licentia ait Quintil. Orator non ſolùm ad utilitatem Ligarii reſpexit, ſed magìs laudare victoris clementiam non potuit. Quamobrem Exclamatio una magnas prorſus vires habet.

CAP. XXX.

De Epanorthoſi.

Revocatio ſuiipſius eſt, quando revocatur quippiam.

Et eſt ardoris in Exclamatione proximi, veluti refrigeratio & mŏderatio.

Eſtq; Epanorthoſis, aut Aposiopeſis.

Epanorthoſis, correctio, *eſt, quando antecedens aliquid revocatur.*

Epiſt. 1. Erat hoc mihi dolendum; ſed multò magìs illud, quòd inimicum meum, meum autem? imò verò legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant, ſic, me præſente, oſculabantur. Terent. Heaut.

Filium

Filium unicum adoleſcentulum
Habeo. Ah! Quid dixi? Habere me? Imò habui, Chreme.
Nunc habeam necne, incertum eſt.

Hîc igitur præteritum aliquid & dictum revocatur.

Pro Ligar. Sed nimis urgeo, commoveri videtur adoleſcens. Pro Cæl. Sed quid ego ità gravem perſonam induxi? Pro Mil. Sed finis ſit: neque enim præ lacrymis loqui poſſum; & hic ſe lacrymis defendi vetat. Hîc curſus orationis antecedens revocatur, & quaſi pœnitentia facti ſignificatur.

Ad Frat. Sed, neſcio quo pacto, ad præcipiendi rationem delapſa eſt oratio mea, cùm id mihi propoſitum initio non fuiſſet.

CAP. XXXI.

De Apoſiopeſi.

Apoſiopeſis, reticentia, *eſt, quâ ſententia inchoatæ curſus ità revocatur, ut indè pars ejus aliqua deinceps non dicta intelligatur.*

Pro Milone: An ille hujus legis, quam Clodius à ſe inventam gloriatus eſt, mentionem facere auſus eſſet, vivo Milone, nè dicam conſule? De noſtrûm enim omnium: non audeo totum dicere. Æneïd. 1.

Jam cœlum terrámque meo ſine numine venti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego: Sed motos præſtat componere fluctus.

Logiſmus Exclamationis & Revocationis ità eſt: ſequitur qui eſt in Apoſtrophe aut Proſopopœïa.

CAP. XXXII.

De Apoſtrophe.

Apoſtrophe, averſio, *eſt, quando oratio ad alienam perſonam convertitur, quàm inſtituta oratio requirit.*

Figura non multùm cedens elationis genere exclamationi, & perſæpe cum ea conjungitur.

Sed

Sed apostrophe ex conditione personarum variè distingui potest. Aliàs enim ad humanam personam fit aversio.

Ut cùm illud Ciceronis directè dictum sit pro Murænа: Negat fuisse rectum Cato, me consulem & legis ambitûs latorem, & tam severè gesto consulatu, causam L. Murænæ attingere: cujus reprehensio me vehementer movet, non solùm ut vobis (judices) quibus maximè debeo, verùm etiam ut ipsi Catoni, gravissimo atque integerrimo viro, rationem mei facti probem. A quo tandem (ait) M. Cato, est æquius consulem defendi, quàm à cõsule? Quis mihi in repub. potest aut debet esse conjunctior, quàm is, cui respub. à me unà traditur sustinenda, magnis meis laboribus & periculis sustentata? Eodem modo cùm Anchises narrat Æneæ, quæ futura sit posteritas nepotum. Æneid. 6.

Eruet ille Argos, Agamemnoniásque Mycenas,
Ipsúmque Æacidem, genus armipotentis Achillis
Vltus avos Troja, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cosse, relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli
Scipiadas, cladem Libyæ? parvóque potentem
Fabricium: vel te sulco, Serrane, serentem?
Quò fessum rapitis Fabii? tu maximus ille es
Vnus, qui nobis cunctando restituis rem.

Hic Apostrophe est ad Catonem, Cossum, Serranum, Fabium.

Aliàs ab hominibus ad deos fit aversio.

Ut à Catilina ad Jovem: Hisce omnibus, Catilina, cum summa reipub. salute, & cum tua peste ac pernicie, cúmque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidióque junxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu Jupiter, qui iisdem, quibus hæc urbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem statorem hujus urbis atque imperii verè nominamus, hunc & hujus socios à tuis aris cæterisq; templis, à tectis urbis ac mœnibus,

à vita

à vita fortunisque civium omnium arcebis, & omnes inimicos bonorum, & hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se ac nefariâ societate conjunctos, æternis suppliciis vivos mortuósque mactabis.

In Apostrophe invocatio insignis est apud poëtas.

Sic Æneid. 1. cùm poëta proposuisset summam thesin totius Æneidos, tum sic vertitur ad Musam:

Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina Deûm, tot volvere casus,
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: Tantæne animis cœlestibus iræ?

Ovid. Metamorph. 1.

Dii cœptis (nam vos mutastis & illas)
Aspirate meis, primâque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Aliàs ad rem mutam & inanimatam, velut ad personam, transfertur oratio.

Pro Mu. Religiones, mehercule, ipsæ, aræque, cùm illam beluam cadere viderunt, commovisse se videntur, & jus in illo suum retinuisse. Vos enim Albani tumuli atq; luci, vos (inquam) imploro atq; obtestor, vósq; Albanorum obrutæ aræ sacrorú populi Romani sociæ atq; æquales, quas ille præceps amentiâ, cæsis prostratísque sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat.

Hæc figura rarò quidem, sed tamen aliquando protinus in procœmio adhibetur.

Catil. 1. Quousque tandem, Catilina, abutêre patientiâ nostrâ? quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem sese effrænata jactabit audacia? Hic verò in senatu res agitur, ideóque directus sermo ad patres: unde Aversio intelligitur.

CAP. XXXIII.

De Prosopopœïa.

PRosopopœia, fictio personæ, *quâ velut alienam personam oratione nostrâ loquentem fingimus.*

Hîc

Hic verò ornamentum elocutionis singulare est, magnæque imprimis audaciæ: ideóque magno consilio judicióque regendum, ut consentanea personis oratio tribuatur. Poëticum sanè ornamentum, & quo uno poëtarum laudes præcipuè dijudicantur. In pictoribus Polygnotus præstantiores, Pauson deteriores, Dionysius similes rerum imagines faciebat. Sic in poëtis Homerus meliores, Hegemon pejores, Cleophon pares personas exprimebat: quinetiam Euripides, quales essent; Sophocles, quales esse deberent: ut Homerus & Sophocles totâ poëticæ imitationis laude meritò principes habeantur. Itaq; si usquam, certè in hac conformatione ratio decori diligenter habenda est: qua de re monemur ab Horatio in arte,

Intererit multùm Davúsne loquatur, herúsne,
Maturúsne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli:
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.

Prosopopœia est imperfecta, vel perfecta.

Prosopopœia imperfecta est, cùm sermo alienæ personæ leviter & obliquè repræsentatur.

Cæs. 1. Com. de legatis Helvetiorum: Qui dicerent sibi in animo esse, sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quòd iter nullum haberent aliud, rogare, ut ejus voluntate id sibi facere liceat. Pro lege Manil. Hi vos (quoniam liberè loqui non licet) tacitè rogant, ut se quoque sicuti cæterarum provinciarum socios, dignos existimetis, quorum salutem tali viro commendetis.

Prosopopœia perfecta est, cùm tota fictio personæ oratione nostrâ repræsentatur: quo in genere & accessus ad Prosopopœiam & recessus decorus in primis esse debet.

Sic pro Cælio excitatur Appius Cæcus ad objurgandum Clodiæ libidinem. Existat igitur (ait orator) ex hac familia aliquis, ac potissimùm Cæcus ille: minimum

enim

enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit: qui profectò ſi extiterit, ſic aget & ſic loquetur. Hic apparatus eſt ad ſpeciem quandam proluſionis, deinde vox & oratio Appii fingitur, Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares? aut tam inimica, ut venenum timeres? Non patrem tuum videras? non patruum, non avum, proavum, atavum, audieras conſules fuiſſe? non denique modò te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi & fortiſſimi viri, patriæq; amantiſſimi, qui ſimul ac pedem limine extulerat, omnes propè cives virtute, gloriâ, dignitate ſuperabat? cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit? Cognatus? affinis? viri tui familiaris? Nihil horum. Quid igitur fuit niſi quædam temeritas ac libido? Nónne te, ſi noſtræ imagines viriles non commovebant, nè progenies quidem mea & illa Claudia æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? Non virgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno plebis curru detrahi paſſa non eſt? Cur te fraterna vitia potiùs, quàm bona paterna & avita, & uſque à nobis cùm viris, tum etiam in fœminis repetita moverunt? Ideóne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? Ideo aquam adduxi, ut eâ tu inceſtè uterere? Ideo viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Hæc Proſopopœia eſt Appii Claudii: ad quam deponendam, brevis revocatio ad extremum ponitur his verbis; Sed quid ego (judices) ità gravem perſonam induxi? ut & verear, nè ſe idem Appius repentè convertat, & Cælium incipiat accuſare illâ ſuâ gravitate cenſoriâ. Sic Æneæ Proſopopœiam Virg. Æneïd. 1. compoſuit, cùm Æneas ſociis cibum vinúmque

Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet:
O ſocii (neque enim ignari ſumus antè malorum)
O paſſi graviora: dabit Deus his quoque finem.

Vos & Scyllæam rabiem, penitûsque sonantes
Accêstis scopulos: vos & Cyclopea saxa
Experti, revocate animos, mœstúmque timorem
Mittite: forsan & hæc olim meminisse juvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt. Illic fas regna resurgere Trojæ.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert, curísque ingentibus æger,
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Hîc poëta Æneam non humeris, sed verbis ità sustinuit, ut Æneas ipse Æneam veriùs exprimere non potuerit.

Eâdem figurâ licet mutis & inanimatis rebus sermonem dare:

Cujusmodi illa sunt in Catilinam majorum laterum, cùm patriam loquentem orator inducit. Si te (ait) parentes timerent atq; odissent tui, neq; illos ullâ ratione placare posses; ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes: Nunc te patria, quæ communis est omnium nostrûm parens, odit ac metuit, & jamdiu te nihil judicat, nisi de parricidio suo cogitare: hujus tu neque autoritatem verebere? neq; judicium sequêre? neq; vim pertimesces? Quæ tecum, Catilina, sic agit, & quodammodo tacitè loquitur: Nullum jam tot annos facinus extitit nisi per te; nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptióque sociorum impunita fuit ac libera: tu non solùm ad negligendas leges & quæstiones, verùm etiam ad evertendas perfringendásque valuisti. Superiora illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc verò me totam esse in metu propter te unum, quicquid increpuerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat; non est ferendum. Quamobrem discede, atq; hunc mihi timorem eripe, si est verus, nè opprimar: sin autem falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Hæc si tecum, ut dixi, patria loquatur, nónne impetrare debeat, etiamsi vim adhibere non possit? Hîc

vides

vides quàm decorè, & ſuſcepta, & depoſita ſit perſona. Et paulò poſt talis in eadem oratione Proſopopœia reipublicæ: Etenim ſi mecum patria (quæ mihi vitâ meâ multò eſt charior) ſi cuncta Italia, ſi omnis reſpub. loquatur, M. Tulli, Quid agis? &c. Tandem perſona ità deponitur: His ergò ſanctiſſimis reipub. vocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus pauca reſpondebo.

Sed ſatis de Proſopopœiæ ſchemate, quo tanquam aliquo in ſcenis pegmate, quævis non ſolùm hominum, ſed etiam deorum perſona à poetis effingitur. Quapropter iſto poëtico ſpiritu orator velut afflatus, imprimis admirabilis eſt.

CAP. XXXIIII.

De Addubitatione.

LOgiſmus ſententiarum adhuc fuit: ſequitur Dialogiſmus, qui eſt in Interrogatione & Reſponſione.

Interrogatio Deliberatione & Occupatione figuratur.

Deliberatio eſt, cùm varias tanquam conſultationis rationes ſubindè interrogamus: quo in genere ſuſpenſis diutiùs audientium animis, aliquando inexpectatum quippiam majus aut minus expectatione ſtatuit.

Deliberatio eſt in Addubitatione aut Communicatione.

Addubitatio, ſeu ἀπορία, eſt Deliberatio nobiſcum.

Pro Cluent. Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam, neſcio: negem fuiſſe illam infamem corrupti judicii? negem illam rem agitatam in concionibus? jactatam in judiciis? commemoratam in ſenatu? evellam ex animis hominum tantam opinionem, tam penitus inſitam, tam vetuſtam? Non eſt noſtri ingenii: veſtri auxilii eſt (judices) hujus innocentiæ ſic in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma, atq; in communi incendio ſubvenire. Æneid. 4. *En!*

En! Quid agam? Rursúsne procos irrisa priores
Experiar? Nomadúmq; petam connubia supplex,
Quos ego jam toties sum dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atque ultima Teucrûm
Jussa sequar?---

Tandem responsio Addubitationis sequitur:

Quin morere, ut merita es, ferróque averte dolorem.

Philip. 2. Quid putem? Contemptúmne me? Non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quid despicere possit Antonius. An in senatu facillimè detrahi posse credidit? Atqui ordo clarissimis civibus bene gestæ reipub. testimonium multis, mihi uni conservatæ dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? Hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò est. Non existimavit sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus.

CAP. XXXV.

De Communicatione.

Communicatio, vel ἀνακοίνωσις, est deliberatio cum aliis.

Pro Quint. Ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cùm tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abs te, C. Aquili; L. Lucille, P. Quinctili, M. Marcelle: Vadimonium mihi non obiit quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus, controversia de re pecuniaria recens intercedit: Postulóne à Prætore, ut ejus bona mihi possidere liceat? an cùm Romæ domus ejus, uxor, liberi sint, domum potiùs denuntiem? Quid est quod hac tandem de re vobis possit videri? Profectò si rectè vestram bonitatem atque prudentiam cognovi, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri: primùm expectare, deinde, si latitare ac diutiùs ludificare videatur, amicos convenire, quærere quis procurator sit, domum denuntiare: dici vix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere,

quàm

quàm ad hanc rationem extremam ac necessariam devenire. Verr. 7. In Tricalino (quem locum fugitivi jam antè tenuerunt) Leonidæ ejusdem Siculi familia in suspicionem vocata est conjurationis: res delata est ad istum, statim (ut par fuit) jussu ejus, homines, qui nominati erant, comprehensi sunt adductiq; Lilybæum, domino denuntiatum est, ut adesset: causâ dictâ, damnati sunt. Quid deinde? quid censetis? Furtum fortasse aut prædam expectatis aliquam. Nolite usquequaque eadem quærere: in metu belli furandi quis locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re furandi occasio, prætermissa est. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cùm denuntiavit, ut adesset: fuit nundinatio aliqua, & isti non nova, nè causam diceret: etiam alter locus, ut absolveretur: damnatis quidem servis, quæ prædandi potest esse ratio? Produci ad supplicium necesse est: testes enim sunt, qui in consilio fuerunt; testes, publicæ tabulæ; testis, splendidissima civitas Lilybætana; testis, honestissimus, maximúsq; conventus civium Romanorum: nihil potest, producendi sunt: itaq; producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini, judices, quid deinde factum sit, quòd iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu atq; præda. Quid in ejusmodi re fieri potuit? quod commodum est? Expectate facinus quàm vultis improbum: vincam tamen expectationē omnium. Nomine sceleris conjurationisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inspectantibus, soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi. Atq; ejusmodi est dialogismus Deliberationis.

CAP. XXXVI.

De Occupatione.

Dialogismus Occupationis sequitur, *cùm alieni consilii interrogationem occupamus, eíq; responsionem subjicimus.*

Ideóque dialogismus hic à priore parte Occupatio, à posteriore Subjectio dicitur. Græcè προλῆψις appellatur.

Occupatio ferè Prosopopœïam conjunctam habet: ideóque aliàs obliqua, aliàs perfecta est.

Pro Amer. Credo ego vos (judices) mirari, quid sit, quòd cùm tot summi oratores hominésque nobilissimi sedeant, ego potissimùm surrexerim, &c. Tandem Responsio subjungitur: Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sexti Roscii reciperem? Quia si quis istorum dixisset, quos videtis adesse, &c. multa plura dixisse, quàm dixisset, putaretur, &c. Ego si omnia liberè dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atq; in vulgus emanare poterit. Sic Verr. 1. Si quis vestrûm, judices, aut eorum qui adsunt, fortè miretur, &c. Sic pro Cæl. Si quis (judices) fortè nunc adsit, ignarus legum, judiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profectó.

Est Prolepsis hæc proœmiis valde accommodata.

Occupatio plena est, quæ plenam Prosopopœïam habet.

Pro Cæl. Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi nunc puerum parens commendavit & tradidit, ut in amore & voluptatibus adolescentiam suam collocaret? & hanc tu vitam & studia defenderes? Ego, si quis (judices) hoc robore animi, atque hâc indole virtutis ac continentiæ fuit, ut respueret omnes voluptates, omnémque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret, quem non quies, non æqualium studia, non ludi, non convivia delectarent, nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude & cum dignitate conjunctum: hunc meâ sententiâ divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnésque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.

Occupamus aliquando isto genere cogitationem nostram, & objicimus adversario, ipsúmq; respondentem contrà fingimus.

Pro Quint. De re pecuniaria cupio contendere: Non licet.

licet. At ea controversia est: Nihil ad me attinet. Causam capitis dicas oportet: Accusa, ubi ità necesse est. Non (inquit) nisi tu antè novo modo, priore loco dixeris. Dicendum necessariò est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum. Judex ipse arcessetur: Quid tum? Tu aliquem patronum invenies, hominem antiqui officii, qui splendorem nostrum & gratiam negligat?

CAP. XXXVII.

De Permissione.

ERgò hæ sunt interrogationis figuræ, in deliberatione & occupatione. Responsio permissione & concessione figuratur.

Permissio est, cùm facti cujuspiam licentia condonatur.

Agrar. 2. Si quid est quod indagâris, inveneris, ex tenebris erueris, quanquam iniquum est, tamen consume sanè; quoniam commodum est, quoniam tu quidem attulisti.

Aliquando Ironiâ permiscetur.

—Nunc & Jove missus ab alto Æneïd. 4.
Interpres divûm fert horrida jussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat: neque te teneo, neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis: pete regna per undas.

Ironia in sequenti exemplo apertior est. Pro Flacco: Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos; nimiæ pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos pœnas (si ità diis placet) sufferamus.

CAP. XXXVIII.

De Concessione.

Concessio est, cùm dictum aliquod aut argumentum condonatur.

Verr. 7. Sit sacrilegus, sit fur, sit flagitiorum omnium vitiorúmq; princeps: at est bonus imperator. Æneïd. 10.
Italiam petiit fatis autoribus: esto. (Æneïd. 7.
Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus.

Delectat hoc ornamentum in oratione præcipuè, cùm id concedimus, quod ei, cui conceditur, nocet: ut sæpe fit in contentionibus & controversiis.

Pro Ligario: Habes igitur Tubero (quod est accusatori maximè optandum) confitentem reum: sed tamen hoc ità confitentem, se in ea parte fuisse, quâ te, Tubero: quâ virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque priùs de vestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarii ullam culpam reprehendatis.

CAP. XXXIX.

De Epilogo Elocutionis.

ATq; hæc de ornamentis Elocutionis: quæ quò plura concurrerint, eò pleniorem ornatum orationis efficiant necesse est.

Ut in illo exemplo Ligarianæ defensionis: Certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hìc Metonymiæ variæ sunt: gladius, armorum, pro subjecto homine: sed Metaphoræ sunt illustriores, ardor, imprimísque illæ sensum & actum tribuentes rebus inanimatis, gladio, mucroni, armis, agebat, petebat, sensus: tum Synecdochæ, mucro pro gladio, latus pro toto homine: tum in verbis, agebat, petebat, cupiebas, optabas, sunt Epistrophæ soni: tametsi in clausula illa (mucro petebat) numerus est poëticus: denique in sententia tota est Apostrophe vehementis & instantis interrogationis. Quibus omnibus troporum figurarúmque generibus sicusus orator esse dicitur, ut Cæsari, quamvìs & judici & adversario, tamen velut incantato & stupefacto, color variè mutatus sit, & libelli quidam è manibus exciderint. Illa videlicet Platonis γοητεία fuit, illáque flexanima, domináque summi imderatoris oratio.

AUDO-

AUDOMARI TALÆI RHETORICÆ LIBER II.

De Pronuntiatione.

CAP. I.

De præstantia Pronuntiationis.

ELOCUTIONIS (quæ prima pars facta est artis Rhetoricæ) præcepta in tropis & figuris exposita sunt. Veniamus ad Pronuntiationem, partem alteram institutæ artis & doctrinæ.

Pronuntiatio est apta elocutionis enuntiatio.

Hanc partem Rhetoricæ artis Aristoteles primus animadvertisse videri voluit, virésque maximas habere docuit exemplo histrionum, quibus agentibus, poëmata longè gratiora sint, quàm si poëtæ ipsi pronuntiarent. Tullius verò oratorio tertio, cùm de elocutionis ornamentis dixisset, Sed hæc ipsa (ait) omnia perinde sunt, ut aguntur; actio in dicendo una dominatur: sine hac summus orator esse in numero nullo potest: mediocris hâc instructus summos sæpe superavit. Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cùm rogaretur quid in dicendo esset primum; huic secundas; huic tertias. Quò mihi melius etiam illud ab Æschine dictum videri solet, qui cùm propter ignominiam judicii cessisset Athenis, & se Rhodum contulisset, rogatus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat: quâ perlectâ, petitum est ab eo postridie, ut legeret illam etiam, quæ contrà à Demosthene pro Ctesiphonte edita. Quam cùm suavissimâ & maximâ voce legisset, admirantibus omnibus, Quantò (inquit) magìs admiraremini, si audissetis ipsum? Ex quo

satis significavit, quamvis esset in actione, qui orationem eandem aliam esse putaret, actore mutato. Et certè infantes, actionis dignitate, eloquentiæ sæpe fructum tulerunt: & diserti, deformitate agendi, multi infantes putati sunt. Cujus rei magnum argumentum Hortensius est, diu princeps oratorum, postea æqualis Ciceroni, perpetuò autem secundus: cujus tamen scripta tam longè absuerunt ab illa vivæ eloquentiæ fama, ut appareret aliquid placuisse, eo dicente, quod postea legentes non invenerint. Quamobrem in hanc imprimis Rhetoricæ partem omnia illa Platonis Aristotelísque probra justissimè conferentur: omnésque ὀψοποιΐας, κομμώσεως, κολακείας, γοητείας, ψυχαγωγίας, insidiæ in hac una patre reperientur.

Artis tamen hujus tantæ magistri nobis desunt, phonascus, scenicus, histrio, lanista, palæstricus, Demosthenes & Cicero; id est, verus orator, cujus exemplo eloquentiæ discipulus exerceatur. Itaque tantò majore industriâ hîc opus est, quia magistri illi vivi nusquam sunt, tantúmque picti in libris vix apparent.

CAP. II.

De moderatione vocis.

P*Artes Pronuntiationis duæ sunt: Vox, unde Pronuntiatio; & Gestus, unde Actio dicitur.*

Atq; harum partium altera ad aures, altera ad oculos attinet: per quos duos sensus ad animum omnis ferè cognitio pervenit.

Sed de *Voce* priús: *cujus bonitas optanda quidem nobis est primúm; deinde quæcunque ea fuerit, tuenda & exercenda: sic ut omnia quæ proferentur, sono vocis rebus quæ dicuntur, accommodato proferantur.*

Vocis autem *unum est generale præceptum, nè sit gravissima, néve acutissima.*

Nam submisso illo murmure debilitatur omnis intentio:

tio: contrà autem dicere omnia clamosè, insanum est. Itaque in intermediis inter imum supremumq; spatiis est consistendum. Atq; ad vocem obtinendam (ait Tullius) nihil est utilius, quàm crebra mutatio; nihil perniciosius, quàm effusa sine intermissione contentio. Quid? ad aures nostras, & actionis suavitatem, quid est vicissitudine, & varietate, & continuatione aptius? Itaque ad hanc vocis moderationem, Gracchus tantam scientiam & diligentiam adhibuit, ut servum Lycinium literatum hominem & peritum, post se occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneolâ fistulâ sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à contentione revocaret. In omni quippe voce est quiddam medium, sed suum cuiq; voci.

Hinc gradatim ascendere vocem utile & suave est (nam à principio clamare, agreste quiddam est) & illud idem ad firmandam vocem est salutare.

Deinde est quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius est, quàm acutissimus clamor: quò te fistula progredi non sinet, & tamen ab ipsa contentione revocabit. Est item contrà quiddam in remissione gravissimum, quóque tanquam sonorum gradibus descenditur. Hæc varietas, & hic per omnes sonos vocis cursus & se tuebitur, & actioni afferet suavitatem. Sed fistulator domi relinquendus, sensus hujus consuetudinis ad usum deferendus. Ista est æquabilitas, cui contrariam *μονοτονίαν* Quintilianus cum Cicerone valde item fugiendam censet. Sed enim vocalis hujus varietatis moderatrix esse debebit animi cogitatio. Hæc enim summa causa est pronuntiationis, ut vox sit animi interpres & nuntia. Sunt enim voces, ut nervi in fidibus; atq; ità sonant, ut à motu animi sunt pulsæ.

CAP. III.

De voce in singulis verbis.

RAtio igitur *Vocis erit in singulis verbis, vel in tota sententia.*

De verborum autem singulorum pronuntiatione ità

Quin-

Quintil. præcipit: Proponamus nobis (ait) illud Ciceronis in oratione nobiliſſima pro Milone principium: Nónne ad ſingulas penè diſtinctiones, quamvis in eadem facie, tamen quaſi vultus mutandus eſt? Etſi vereor (judices) nè turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem timere. Etiamſi eſt toto propoſito contractum atq; ſubmiſſum, quia & exordium eſt, & ſollicitum exordium: tamen fuerit, neceſſe eſt, aliquid plenius & erectius, dum dicit, *Pro fortiſſimo viro*; quàm cùm, *Etſi vereor*, & *Turpe ſit*, & *Timere*. Jam ſecunda reſpiratio increſcat oportet, & naturali quodam conatu, quo minùs pavidè dicimus quæ ſequuntur, & quo magnitudo animi Milonis oſtenditur. *Minimèque deceat, cùm Titus Annius ipſe magìs de reipub. ſalute, quàm de ſua perturbaretur.* Deinde quaſi objurgatio ſui eſt, *Me ad ejus cauſam, parem animi magnitudinem afferre non poſſe.* Tum invidioſiora, *Tamen hæc novi judicii nova forma terret oculos.* Illa verò jam penè apertis (ut aiunt) tibiis: *Qui quocunque inciderint, veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem judiciorum requirunt.* Nam ſequens latum etiam atque fuſum eſt: *Non enim coronâ confeſſus veſter cinctus eſt, ut ſolebat.* Quod notavi, ut appareret, non ſolùm in membris cauſæ, ſed etiam in articulis eſſe aliquam pronuntiandi varietatem: ſine qua nihil neque majus, neque minus eſt. Hæc Quint. *De pronuntiatione ſingularum vocum.*

In qua troporum genera, ſiqua ſunt actuoſa, reluceant neceſſe eſt.

Non enim aliter Ironia, neque Metaphora illuſtrior & animoſior intelligeretur.

CAP. IIII.

De cantico vocis.

SEquitur pronuntiatio totius ſententiæ, in qua figuræ omnis generis affectúſque comprehenduntur.

Figuræ autem *verborum, cùm totæ ſint in numeroſis dimenſionibus aut repetitionibus, continent*

nent illum ſine dubio cantum, de quo Tullius & Fabius.

Eſt (ait in oratore Tullius) in dicendo etiam quidam cantus obſcurior, non hic è Phrygia & Caria Rhetorum epilogus, penè canticum: ſed ille quem ſignificat Demoſthenes & Æſchines, cùm alter alteri objiciat vocis flexiones. Dicit plura etiam Demoſthenes, illúmque ſæpe dicit voce dulci & clarâ fuiſſe. Hæc Tullius. Sequentia Fabius, cùm de quodam cantico dixiſſet: Tales ſunt (ait) illæ inclinationes vocis, quas invicem Demoſthenes atq; Æſchines exprobrant non ideo improbandæ: Cùm enim uterque alteri objiciat, palàm eſt utrumq; feciſſe. Nam neq; ille per Marathonis, & platearum, & Salaminis propugnatores recto ſono juravit: neq; hic Thebas ſermone defleyit. Hæc Fabius. Unde cantum quendam orationis de vocis flexione & ſuavitate adhibitum ab oratoribus intelligimus.

Qui ſanè totus eſt in illis verborum figuris. Sed tamen etiam cantus ipſe permiſcetur cum cæteris ſententiarum figuris, cúmq; totis animi affectibus.

CAP. V.

De vocis intentione & remiſſione.

Sed tamen intendendæ vel remittendæ vocis in oratione tota, quæ eſt in verbis ſingulis, Proſodia eſt. Acutæ exemplum eſt.

Pro Lig. Vide, Cæſar, quàm non reformidem, quanta lux tuæ liberalitatis & ſapientiæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam magna ex parte, nullâ vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te. Et hanc orator ipſe contentionē vocis prædixit.

Eſt acuminis diverſa vox, & penè extra organum, cui Græci nomen amaritudinis dederunt, ſupra

pro modum ac penè naturam vocis humanæ acerba.

Ut cùm populus acclamatione adversâ Ciceronem pro Rabirio agentem turbaret, Nihil, ait, me clamor iste commovet, sed consolatur, cùm indicat esse quosdam cives imperitos, sed non multos. Nunquam (mihi credite) populus Romanus hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quantò jam levior est acclamatio? Quin continetis vocem, indicem stultitiæ vestræ, testem paucitatis? Prima illa sunt lenitora, postrema vocis amaritudinem illam habent.

Exemplum gravis & plenæ vocis est.

Phil. 2. Si inter cœnam in tuis immanibus poculis accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, publicum negotium gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, fructis esculentis vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit.

In redditione collationis, producenda sunt omnia, trahendæ vocales, aperiendæ fauces, quò major quàm antea, fœditas exprimatur.

Vocis autem *circumflexæ & moderatæ exemplum est.*

Pro Lig. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

CAP. VI.

De voce affectuum.

ATq; hæc communia affectuum ferè omnium.

Specialia quædam sunt in singulis affectibus, quorum pulsum tactúmq; voces exprimunt. Itaque in alio affectu vocis aliud genus est.

Qua de re jam ante Aristotelem Thrasymachus ἐν τοῖς ἠθικοῖς quædam præceperat: nec Aristoteles primus vide-

tur.

tur id animadvertisse, præsertim cùm ab eo Thrasymachus hac de re appelletur.

In miseratione igitur, *vox erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis.*

Ut in illo Gracchanæ orationis loco: *Quò me miser conferam? quò vertam? in Capitolium̃ne? at fratris sanguine redundat: an domum? matrémne ut miseram lamentantémq; videam & abjectam?* Quæ à Graccho, Tullius ait, acta sic esse oculis, voce, gestu, inimici ut lacrymas tenere non possent.

In iracundia vox contraria est, acuta, incitata, crebrò incidens.

Phil. 2. *O præclaram illam eloquentiam tuam, cùm es nudus concionatus! Quid turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? Num expectas, dum te stimulis fodiam? Hæc te, si ullam partem habes sensûs, lacerat, hæc te cruentat oratio. Vereor, nè imminuam summorum virorum autoritatem & gloriam: dicam tamen dolore commotus: Quid indignius, quàm viuere eum, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur jure interfectum esse, qui abjecerit?* Talem vocem requirit reticentia illa,

Jam cœlum terrámque meo sine numine venti, &c.

In metu & verecundia contractus & hæsitans sonus est. Terent. Eunuch.

Totus, Parmeno, tremo, horreóq; postquam aspexi hanc.

Talis vox Ciceronis fuit in plerisque exordiis: ut pro Deiotaro etiam significatur: *Cùm in omnibus causis gravioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoveri soleam vehementiùs, quàm videtur vel usus, vel ætas mea postulare; tum in hac causa ità me multa perturbant, ut quantum mea fides studii mihi afferat ad salutem regis Deiotari defendendã, tantum facultatis timor detrahat.*

In voluptate tenerum, lene, effusum, hilaratum vocis genus optatur.

Qualis est illa vox Æneæ, pictum in tapetis Trojæ excidium intuentis; Con-

Conſtitit, & lacrymans, Quis jam locus (inquit) Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris? (te,
En Priamus: ſunt hîc etiam ſua præmia laudi,
Sunt lacrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solve metus: feret hæc aliquam tibi fama ſalutem.

Dolor ſine commiſeratione grave quiddam & imo preſſu ac ſono obductum requirit.

In Piſon. Meminiſtine cœnam, cùm ad te quintâ ferè horâ, cum C. Piſone veniſſem, neſcio quo è gurguſtio te prodire, involuto capite, ſoleatum? &, cùm iſto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalâſſes, excuſatione te uti valetudinis, quòd diceres vinolentis te quibuſdam medicamentis ſolere curari? quam nos cauſam cùm accepiſſemus, (quid enim facere poteramus?) pauliſper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore atq; fumo, unde tu nos cùm improbiſſimè reſpondendo, tum turpiſſimè eructando ejeciſti.

In blandiendo, fatendo, ſatisfaciendo, rogando, levis vox & ſubmiſſa eſt. Æneïd. 4.

Méne fugis? per ego has lacrymas dextrámq; tuam, te
(Quando aliud mihi jam miſeræ nil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos hymenæos:
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum: miſerere domûs labentis, & iſtam
Ore (ſi quis adhuc precibus locus) exue mentem.

Atque hæc de vocis, & in ſingulis verbis & in totis affectibus, moderatione: ad quam exercendam optimum eſſe cenſet Fabius ediſcere quàm maximè varia, quæ flexus omnes habeant, eáque quotidie ità dicere, ut agimus, ut ſimul in omnia paremur. Sic Cicero vitium huic moderationi contrarium emendavit. Omnia enim ſine remiſſione, ſine varietate, vi ſummâ vocis, & totius corporis contentione dicebat. Sed peragratâ Græciâ & Aſiâ, omnium generum rhetoribus auſcultatis, & ad hoc remedium adhibitis, tandem non modò exercitatior, ſed propè mutatus rediit. Medicina tamen iſta continuata eſt diutiùs,

ut

ut à cœna post solis occasum frictiones, & certorum spatiorum inambulationes tenerentur. Recreandæ voculæ causâ necesse est mihi ambulare: scribit jam ætate gravis ad Atticum. Quintilianus huc adjungit unctiones, temperantiam Veneris & victûs.

CAP. VII.

De præstantia actionis.

HActenus de voce: *Actionis vox & gestus* supereſt (quam Quintilianus Chironomiam appellat) *virtutis multò majoris quàm ulla vox esse possit*. In iis enim omnibus quæ sunt actionis, ineſt quædam vis à natura data: quare etiam hâc imperiti, hâc vulgus, hâc denique barbari maximè commoventur: verba enim neminem movent, nisi eum qui ejusdem linguæ societate conjunctus est: sententiæq; sæpe acutæ non acutorum hominum sensus prætervolant. Actio, quæ præ se motum animi fert, omnes movet: iisdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iisdem notis & in aliis agnoscunt, & in se ipsi judicant. Argumento magno est Pantomimus, qui solo gestu, sine voce, omnia spectantibus significat; ut gestus in tanta per tot gentes linguarum diversitate, tanquam communis hominum sermo esse videatur. Imò verò etiam bestiarum, quæ signis affectus suos enuntiant: quinetiam rerum inanimatarum: sic enim picturæ & imagines tacitæ loquuntur. Itaque *Gestus, sermo corporis & eloquentia rectè à Cicerone nominatur*: in eóque summum studium duo summi oratores Demosthenes & Cicero posuêre. Demosthenes speculum grande intuens, componebat actionem & gestum corporis; & quamvis fulgor ille siniſtras imagines redderet, suis demum oculis, quod efficeret, credidit. Quinetiam Satyrum histrionem ad eas artes magistrum adhibuit. Et Cicero histrionibus quoque hujus doctrinæ magistris, Roscio Comœdo, & Æsopo Tragœdo usus est. Chironomiam verò Quintil. author est ab heroicis usque temporibus repetitam, ab ipso etiam Socrate probatam, à Platone quoque in parte civilium positam virtutum. Quare nec Aristoteles primus id animadvertit.

CAP.

CAP. VIII.

De gestu totius corporis.

Ex una hîc summa est, ut omnes vocis flexiones subsequantur gestus, non hîc verba exprimens scenicus, sed universam rem & sententiam non demonstratione, sed significatione declarans, laterum inflexione hâc forti & virili, non ab scena & histrionibus, sed ab armis, aut etiam à palæstra.

Trunco igitur *totius corporis orator seipsum moderetur, & virili laterum flexione, gestúmque magis ad sensus, quàm ad verba accommodet.*

Motus gesticulatorius ridiculus est. Sextus Titius tam solutus & mollis in gestu fuit, sicut est in Bruto, ut saltatio quædam nasceretur, cui Titius nomen esset. Et Hortensius, tanquam histrio appellatus gesticularia Dionysia notissimæ saltatriculæ nomine, ut apud Gellium est, & nominatim à Cicerone dictum, in motu & gestu plus artis habuisse, quàm esset oratori satis. Sed in his immoderatum studium reprehenditur.

Status verò corporis sit secundum naturam erectus & excelsus.

Etenim Natura

Os homini sublime dedit, cœlúmque videre
Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Contraria autem mutatio & vacillatio, quàm indecora sit, Curionis motus ille argumento est, quem Julius (ut est in Bruto) in perpetuum notavit, cùm ex eo in utramq; partem toto corpore vacillante quæsivit, quis loqueretur è lintre: & Qu. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus: Is cùm tribun. pleb. Curionem & Octavium consules produxisset, Curióque multa dixisset, sedente Cn. Octavio collegâ, qui devinctus erat fasciis, & multis medicamentis, propter dolorem artuum, delibutus: Nunquam (inquit) Octavi, collegæ tuo gratiam referes, qui nisi se suo more jactavisset, hodie ve istîc musceæ comedissent. Atq; hæc de corporis universi gestu.

CAP.

CAP. IX.

De geſtu capitis, frontis, & oculorum.

PArtium item ſua quædam ratio eſt, & quidem præcipua capitis, cum illo corporis ſtatu conſentientis.

Demiſſo capite humilitas & modeſtia ſignificatur.

Et hoc geſtu poëta verecundiam reginæ exprimit, Æneïd. 1. *Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur.* Eundem modeſtiæ geſtum proponit Homerus Ulyſſis exemplo, quem dicit ſtetiſſe oculis in terram defixis, immotóque ſceptro, priuſquam illam eloquentiæ procellam effunderet: eóque geſtu par eſt Ciceronis timorem in principiis ſignificatum eſſe: quinetiam id teſtificatur oratione illâ, *Cùm in omnibus cauſis, C. Cæſar, &c.*

Aſpectus vertitur eôdem, quò geſtus corporis, exceptis, quæ aut damnanda, aut removenda ſint, ut videamur averſari. Æneïd. 3.

-----Dii talem terris avertite peſtem.

----Haud equidem tali me dignor honore. Æn. 1.

Solo tamen capite geſtum facere aut frequenter facere, vitioſum ſcenicis doctoribus viſum eſt: frontem ferire in dolore, Ciceroni videtur oratorium, Fabio autem ſcenicum.

Sed *in ore ac vultu ſunt omnia: in eo autem ipſo dominatus eſt omnis oculorum. Vultus autem imago eſt animi, indices oculi.*

Quare cùm effeceris, nè quid ineptum aut vultuoſum ſit, tum oculorum magna debet eſſe moderatio; qui, quot animi motus ſint, tot ſignificationes & commutationes habent. Tullius in Piſone cavillatur oculorum motum. Cùm eſſes interrogatus (ait) quid ſentiros de conſulatu meo; gravis autor (Calatinus, credo, aliquis, aut Africanus, aut Maximus & non Cæſonius ſemiplacentinus, Calven-

ventius) respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Qualis illa nimirum comici patris, interim concitati, interim lenis persona est: similis enim est inæqualitas.

Narium, labiorum, menti, cervicum, humerorum vitia magis notantur.

Humeros jactabat Demosthenes: sed hoc vitium ita dicitur emendâsse, ut; cùm in angusto quodam pulpito stans diceret, hasta humero dependens immineret: ut, si calore dicendi vitare id excidisset, offensatione illâ commoneretur.

CAP. X.

De gestu brachii, manûs, digitorum.

AT brachium procerius projectum, quasi quoddam telum orationis est: continuósque ac decurrentes locos maximè decet, & cùm speciosius quiddam uberiúsque dicendum est.

Sicut illud; *Saxa atque solitudines voci respondent*: expatiatur in latus, & ipsa quodammodo se cum militari isto gestu fundit oratio.

Sinistrum verò *brachium, si quid eo agendum sit, eò usque allevandum est, ut quasi normalem angulum faciat.*

Manus autem *minùs arguta, digitis subsequens verba, non exprimens, tantum potest, ut sine hac trunca videatur actio.*

Nam cæteræ partes loquentem adjuvant: manus propè ipsa loquitur. Hinc Persianum illud satyr. 4.

Ergò ubi commotâ fervet plebecula bilè,
Fert animus calidæ feciſſe silentia turbæ
Majestate manûs.

Sinistra autem *sola nunquam gestum facit; dextræ sese frequenter accommodat.*

Sic junctis manibus Addubitatio illa Gracchana agen-

da

da est: *Quò me miser conferam*, &c. Quantus verò sit junctarum manuum gestus, exemplum poëtæ demonstrat, Æneid. 1.

Ingemit, & duplices tendens ad sydera palmas,
Talia voce refert: O tèrque quatèrque beati,
Quis ante ora patrum, Trojæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere! ——

Hìc poëta gestum præmonstravit. Manus verò complodere, est scenicum.

Atque hæc de universa manu.

In cujus digitis, singularis gestus quidam est: atque ille imprimis maximè communis, quo medius digitus in pollicem contrahitur explicatis tribus; duóque medii sub pollicem veniunt, & gestus est instantior; & tribus pollice pressis, index ille (quo Crassum in exprimendo animi dolore atque impetu scienter usum significat Antonius) *explicare solet.*

Is in exprobrando & indicando (unde ei nomen est) *alternatâ ac spectante humerum manu paulùm inclinatus affirmat, versus in terram urget: aliquando pro numero unitatis est.*

Est autem & ille verecundæ orationi aptissimus, quo quatuor primis leviter in summum coëuntibus digitis, non procul ab ore, aut pectore fertur ad nos manus, & deinde prona ac paululùm prolata laxatur.

Quintilianus credit hoc modo cœpisse Demosthenem in illo pro Ctesiphonte timido summisióque principio: sic item formatam Ciceronis manum, cùm diceret, *Si quid est in me ingenii (judices) quod sentio quàm sit exiguum*, &c. Atque digitorum gestus tam insignis est: vetat tamen Tullius, nè ullæ sint argutiæ digitorum, nè ad numerum cadat articulus. Fit & ille habitus, qui paci-

ficator

ficator in statuis solet esse, qui inclinato in humerum dextrum capite, brachio ab aure protenso manum infesto pollice extendit: qui quidem maximè placuit iis, qui se dicere sublatâ manu jactabant.

CAP. XI.

De gestu pectoris, femoris, pedis.

IN cæteris vitia ferè notata sunt: ut pectus ac ventrem projicere; cadere etiam pectus, Fabio scenicum est.

At femur ferire (quod Athenis primus fecisse creditur Cleon) *usitatum, & indignatos decet, & excitat auditorem.*

In pedibus verò *status & incessus observatur.*

In dextrum ac lævum latus vacillare, alternis pedibus insistendo ridiculum est.

Supplosio tamen pedis in contentionibus & incipiendis & finiendis est opportuna.

Incessus permissus est oratori, sed rarus, & tantùm in causis publicis, ubi suggestum amplum & spatiosum est; ubi etiam multi sunt judices: proindeque in senatu, ubi plures, & in concione, ubi longè plurimi.

Discursare tamen ineptissimum: urbanèque Flavius Virginius interrogavit de quodam suo antisophista, quot millia passuum declamâsset.

Atque hæc de corporis gestu, qui magnis oratoribus instrumentum eloquentiæ prorsus admirabile fuit, quin adversus oratores, hujus ipsius artificii fastidiosos contemptores, argumentum hinc sumptum est.

Nam cùm Tullius adversus Gallidium, hæresis illius

oratorem

oratorem diceret, pro argumento refutationis posuit, quòd veneni sibi comparati causam tam solutè egisset, tam leniter, tam oscitanter, tam sine corporis gestu. *Tu Marce Callidi* (inquit) *nisi fingeres, sic ageres? præsertim cùm istâ eloquentiâ alienorum hominum pericula defendere acerrimè soleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces & querelas solet? nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla supplosio. Itaque, tantum abfuit, ut inflammares nostros animos, somnum isto loco vix tenebamus.*

Sic Tullius Callidium in ipso foro, tanquam in aliquo rhetoricæ ludo, condiscipulum, non satis in arte, quam profiteretur, attentum & consideratum vellicavit.

FINIS.

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

Cap.		Pag.
1	*Quid Rhetorica, & quid Elocutio,*	1
2	*Quid Tropus,* Κατάχρησις, Ὑπερβολή, Ἀλληγορία,	2
3	*De Metonymia causæ,*	3
4	*De Metonymia effecti,*	4
5	*De Metonymia subjecti,*	5
6	*De Metonymia adjuncti,*	6
7	*De Ironia,*	8
8	*De Metaphora,*	10
9	*De Synecdoche membri,*	11
10	*De Synecdoche speciei,*	12
11	*De Synecdoche integri,*	pag. 13
12	*De*	

INDEX.

12 De Synecdoche generis, 14
13 De Epilogo Troporum, 15
14 Quid Figura, & quid Figura Dictionis, ibid.
15 De Rhythmo, 16
16 De Metro, 18
17 De numeri oratorii origine & laude 21
18 De numeri oratorii observatione, 22
19 De Epizeuxi, 26
20 De Anadiplosi, 27
21 De Climace, 28
22 De Anaphora, ibid.
23 De Epistrophe, 29
24 De Epanalepsi, 30
25 De Epanodo, 31
26 De Paronomasia, ibid.
27 De Polyptoto, 32
28 Quid Figura Sententiæ, & quæ vis ipsius, 33
29 De Exclamatione, 34
30 De Epanorthosi, 36
31 De Aposiopesi, 37
32 De Apostrophe, ibid.
33 De Prosopopœia, 39
34 De Addubitatione, 43
35 De Cõmunicatione, 44
36 De Occupatione, 45
37 De Permissione, 47
38 De Concessione, ibid.
39 De Epilogo Elocutionis, 48

LIBRI II.

Cap. Pag.

1 De præstantia Pronuntiationis, 49
2 De moderatione vocis, 50
3 De voce in singulis verbis, 51
4 De cantico vocis, 52
5 De vocis intentione & remissione, 53
6 De voce affectuum, 54
7 De præstantia actionis, 57
8 De gestu totius corporis, 58
9 De gestu capitis, frontis, & oculorum, 59
10 De gestu brachii, manûs, digitorum, 60
11 De gestu pectoris, femoris, pedis, 62

FINIS.